

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

METODICKÉ CENTRUM
MODERNÍ ARCHITEKTURY
V BRNĚ

Lev Krča a Stanislav Tobek tvůrci (nejen) sokoloven

Lev Krča a Stanislav Tobek, absolventi Gočárových speciálek, následovali svého učitele v projektování v moderních konstruktivistických formách a stejně jako on nepovažovali žádné zadání za malé a bezvýznamné. Díky nim se progresivní architektura dostávala z metropolí do menších obcí, kde se do té doby stavělo téměř výhradně v tradičním stylu. Krča i Tobek využívali funkcionalistické formy uváženě – vždy záleželo hlavně na praktičnosti a komfortu užívání jejich staveb. Tam, kde to bylo účelné, s oblibou využívali organické formy, avšak mnohem střídměji než například bratři Šlapetové. Vzhledem ke své vášni k atletice často projektovali sportovní stavby, od drobných dostaveb po koncipování rozsáhlých areálů sportovišť v přírodě. Mimořádný byl jejich patent domků s montovanou ocelovou konstrukcí – původní koncept, kdy zákazníkům měli být lidé méně movití sice vzal za své a domky objednávali spíše maloměstští lékaři a právníci, přesto byli oba architekti v této oblasti novátory, které následoval například Ludvík Hilgert nebo Jaroslav Vaculík. Posledně jmenovaný se Stanislavem Tobkem zakládal proslulý Ateliér 13, který Tobek vedl a ve kterém ovlivnil celou řadu architektů tvořících v 70. a 80. letech.

Brno, vila Stiassni, 10. dubna až 15. června 2020

Námět výstavy: Robert Václavík, Petr Svoboda

Kurátoři, autoři textů: Petr Svoboda, Vlasta Loutocká

Redakční úpravy: Pavlína Petrová

Grafika: Petr Svoboda

Spolupráce: Josef Bagár ml., Michal Doležel, Šárka Koukalová, Silva Smutná, Robin Stria, Robert Václavík, FOIBOS BOOKS

Použité fotografie:

© Národní památkový ústav, Petr Svoboda, Roman Polášek, Jiří Syrový, Martin Šolc, Patrik Líbal, Nikola Tláškalová (LAM), Robert Václavík, archiv Silvy Smutné, archiv Karla Pelanta, archiv Lenky Backové, archiv TJ Sokol Pardubice, archiv Pragoprojektu

Mediální partner

PROPAMÁTKY

Projekt se uskutečňuje za finanční podpory statutárního města Brna a Jihomoravského kraje.

jihomoravský kraj

B | R | N | O

Sportovní stavby mezi světovými válkami

První Československá republika přála rozvoji tělovýchovných jednot a spolků. Nejdelší tradicí se pyšní Sokol (Česká obec sokolská), založený Miroslavem Tyršem a Jindřichem Fügnerem v roce 1862 po vzoru německých turnerských spolků. Na počátku 20. století pak následovalo ustavení katolické organizace Orel a židovského sportovního spolku (později Makabi).

Sportovní spolky sehrály důležitou roli během ustanovování Československa, kdy suplovaly roli uniformovaných pořádkových složek. Prestiž a přibývající počet nových členů vyžadovala nová sportoviště. Budovala se otevřená sportoviště (hřiště, stadiony, plovárny), ale v každé větší obci i krytá tělocvična, jejíž hlavní sál byl multifunkčním prostorem. Zpravidla sloužil i ke kulturním a společenským akcím.

Podoba sokoloven a krytých tělocvičen se velmi lišila. V některých případech byla vyhlášena veřejná soutěž na jejich podobu, jindy byl osloven regionální architekt či stavitel. Výjimečně byla sportovci zakoupena a adaptována starší stavba. Podobu stavby pochopitelně ovlivňovaly finanční možnosti spolků. Asi nepřekvapí, že většina tvůrců tělocvičen byla aktivními sportovci.

Ke společným znakům sokoloven a orloven patří sál na výšku dvou podlaží. Doporučená kapacita sálu byla pro deset cvičenců v šesti řadách. Na počátku 20. století se v interiéru uplatnil ochoz či balkon ve druhém podlaží. V dalších prostorách se nacházelo zázemí pro cvičící, výjimkou nebyly ani knihovny, restaurace či biografy.

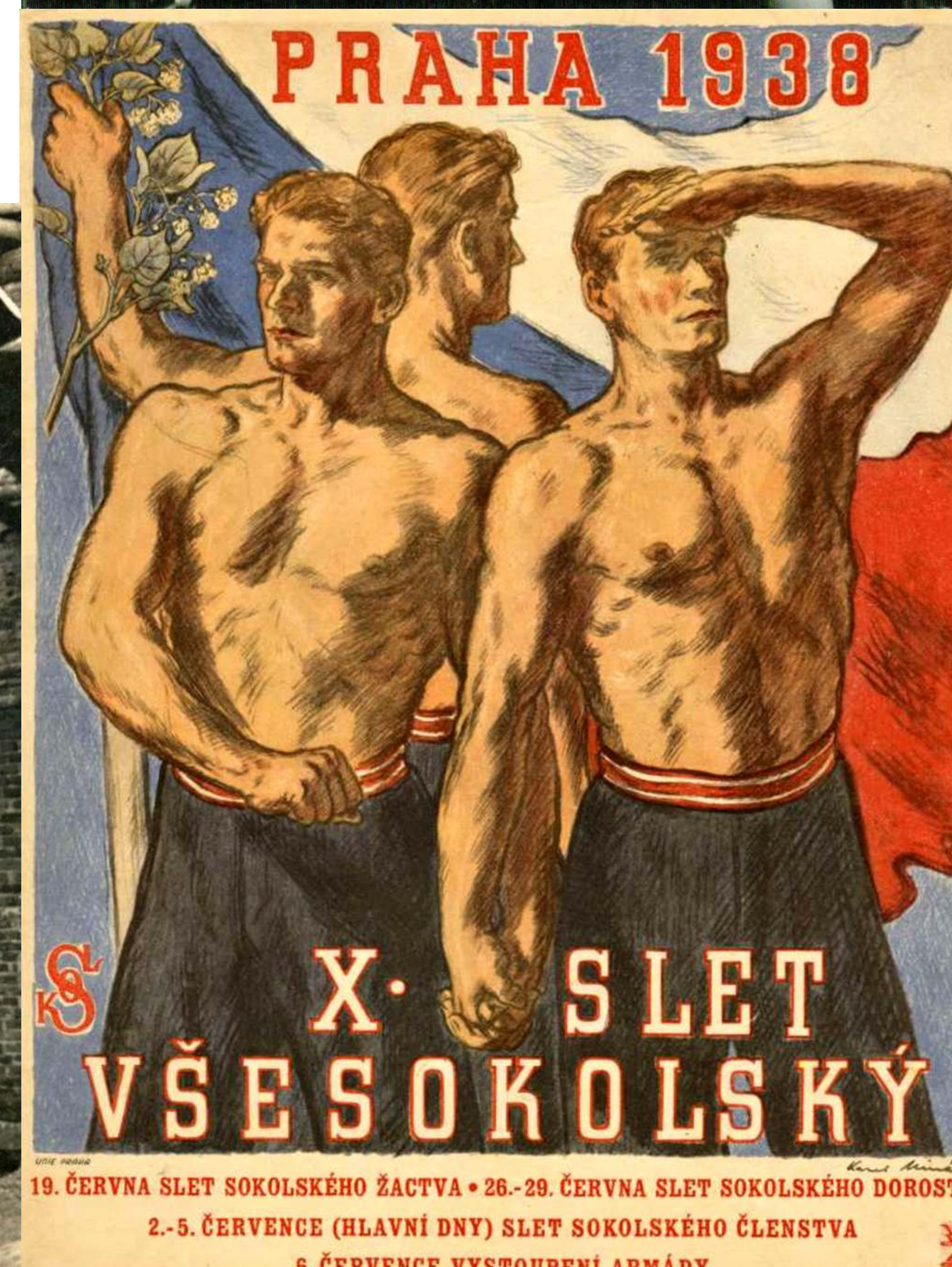
První tělocvičny měly historizující formy, převážně neorenesanční. Postupně se začala prosazovat nastupující individualistická moderna, následovaná purismem a funkcionalismem. Konstrukčně byl pro tyto stavby nejvýhodnější železobetonový skelet – mnohdy se jednalo o první stavbu v tomto provedení v obci. Mezi autory najdeme nejvýznamnější české architekty; jmenujme Emila Králíčka, Kamila Roškota, Aloise Dryáka či Bohuslava Fuchse.

Sokolské cvičení (archiv TJ Sokol Pardubice)

> Stavba sokolovny v Týně nad Vltavou, 1924 (archiv NPÚ)
>> Plakát, X. Všesokolský slet, 1938

Lev Krča

(25. května 1902 Velká Bíteš – 27. dubna 1945 Velká Bíteš)

V ýjimečně obětavý, nezištný a skromný. A hlavně poctivý a pracovitý. Tak o něm mluvili jeho přátelé. Lev Krča vystudoval nejprve průmyslovou školu v Brně, poté absolvoval Akademii výtvarných umění v Praze u profesora Josefa Gočára. Ten ovlivnil jeho architektonické cítění na celý život. Během studia pracoval jako asistent stavitele Františka Šmídy, mimo jiné autora projektu lyžařského skokanského můstku v Novém Městě na Moravě, často se zúčastňoval architektonických soutěží, ze kterých si odnášel převážně první ceny. Se svými kolegy ze studií – Jaroslavem Kinclm a Stanislavem Tobkem – založil po úspěšném absolvování Akademie v roce 1931 společnou architektonickou kancelář, a protože byl výkonným sportovcem a nadšeným členem Sokola, neudivuje, že se kancelář věnovala návrhům sportovních staveb, zejména sokoloven a stadionů. Zúčastňoval se i soutěží – na finanční úřad v Mukačevě či na dělnickou kolonii pro Vítkovické železářny. Neopomíjel ani stavby pro bydlení. Kancelář experimentovala ve svých pracích s ocelovou konstrukcí z důvodů rychlosti výstavby a momentální příznivé ceny. Od roku 1939 pracoval Lev Krča samostatně. Psal i odborné články a publikoval je v časopisech Architekt, Stavitel nebo v novinách Svobodné slovo.

V době okupace pracoval Lev Krča v odboji. V odboji působil také jeho nejstarší bratr Bohumil, legionář z I. světové války, a jeho švagrová Marie. Krča u sebe v bytě ukrýval lidi stíhané gestapem, podporoval rodiny vězňených a popravených. Pracoval jako spojka a radiotelegrafista. Byl zapojen do skupiny Rada tři pod krycím jménem Tygr a Zima. „V roce 1945 se již přestěhoval do okolí partyzánských skupin a trvale obstarával spojení. [...] Vždy s nejlepší náladou snášel naše obtíže, ať již mizerné počasí, nebo když nás Němci tísnil, nesl s sebou vždy odvahu, dobrou pohodu, vyrovnanost, radost a víru, že každá akce dobře dopadne“, vzpomíná jeho spolubojovník, plukovník Štainer-Veselý.

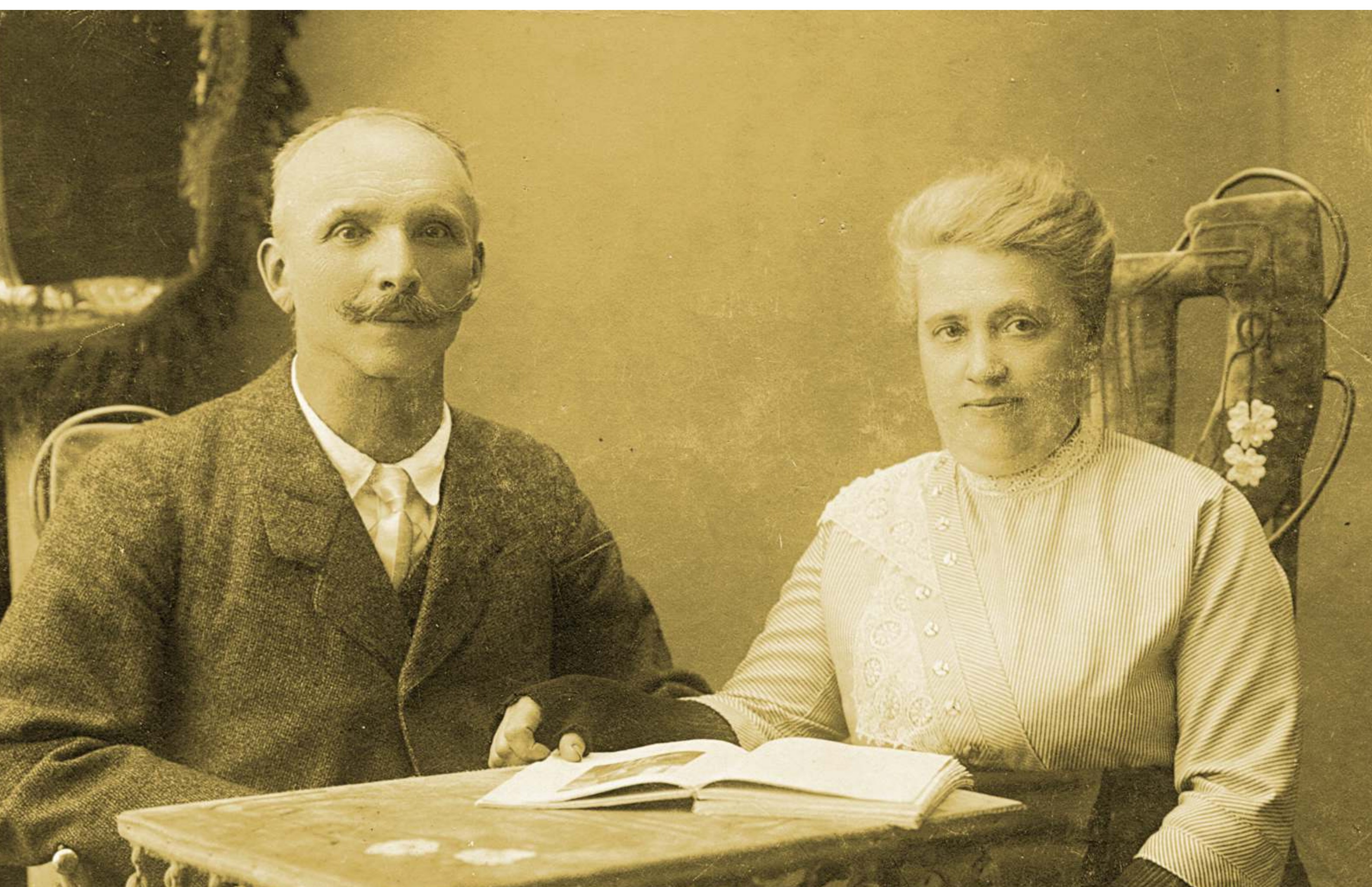
Lev Krča zahynul při plnění úkolu v dubnu 1945 během bombardování Velké Bíteše. V roce 1946 udělil prezident republiky Ludvík Svoboda Lvu Krčovi in memoriam Československý válečný kříž 1939.

Lev Krča, Studenov, Krkonoše, 1938 (archiv Silvy Smutné)

Lev Krča architekt, nedatováno (archiv Silvy Smutné)

< Mořic a Marie Krčovi, rodiče Lva Krči, nedatováno (archiv Silvy Smutné)

> Náhrobek Lva Krči s bustou od sochaře Jana Kavana (foto Petr Svoboda)

Lev Krča sportovec a fotograf

Lev Krča měl řadu zájmů. Byl například aktivním členem čtyř významných architektonických spolků – Asociace akademických architektů, Sdružení architektů, Svazu socialistických architektů a Levé Fronty. Jeho největší vášní ale bylo sportování. Byl členem tělocvičného spolku Sokol a byl také úspěšným aktivním sportovcem. Svědčí o tom například 1. místo v přespolním běhu pražského sokolstva v říjnu 1935, 4. místo v závodě tříčlenných družstev na 20 km v Novém Městě na Moravě v únoru roku 1940 nebo 1. místo v závodě na 18 km na XIII. lyžařských závodech mužů České obce sokolské v únoru 1941. Jeho skvělé výsledky bychom našli ještě v dalších ročnících Sokolského věstníku. Byl aktivní i v SK Moravská Slavia. Lev Krča se věnoval i mládeži. Byl obětavý trenér, vedl lyžařský oddíl, pořádal zájezdy do hor a kurzy lyžování, připravoval žáky a dorostence na sletové přebory v Tatrách.

Na sportovních akcích se Lev Krča uplatil i jako amatérský fotograf. A jeho články doprovázené fotografiemi otiskovaly pak časopisy *Pestrý týden* nebo *Polední list*, kam psal nejen o atletických aktualitách, ale i o architektuře.

V časopise *Salon* vyšel v březnu 1938 článek Marie Provazníkové *Zimní hry sokolské*, bohatě doprovázený fotografiemi Lva Krči. Úvodní věta článku jako by vystihovala smýšlení architekta: „Při slovanských závodech sokolských nejde ani tak o vítězství, jako o vzájemné sblížení a opravdu bratrské měření sil.“

A v Krčově článku *Sokolstvo v Tatrách*, který následuje, se architekt vyznává: „Chtěl bych jednou řešit horskou chatu – ne boudu – pro opravdové lyžaře. Snad by mi byla Zbojnická chata v mnohém směru příkladem, snad by se mi podařilo docílit útulného prostředí, kde by se každý cítil na horách, a ne v Praze, v chatě a ne v hotelu.“

> Reprofoto z časopisů *Pestrý týden* (1943, č. 38) a *Salon* (1938, č. 3) s fotografiemi a texty Lva Krči

Lev Krča (v popředí), nedatováno (archiv Silvy Smutné)

Lev Krča na lyžích, 1940 (archiv Silvy Smutné)

Stanislav Tobek

(6. prosince 1907 Jaroměř – 12. srpna 1981 Praha)

Populární učebnice, jejímž spoluautorem byl Antonín Tobek, otec Stanislava Tobka (archiv NPÚ)

Pocházel z rodiny architektů – architektem byl jeho bratranec František i otec Antonín – autor jedné z nejvydávanejších učebnic stavitelství. Stanislav Tobek vystudoval reálné gymnázium a státní průmyslovku v Brně, poté Akademii výtvarných umění v Praze u Josefa Gočára. Tady se seznámil s budoucími spolupracovníky Lvem Krčou a Jaroslavem Kinclm. Po absolutoriu nastoupil na praxi do ateliéru Jaroslava Fragnera.

V době před druhou světovou válkou se Tobek osamostatnil, jeho ateliér sídlil ve vlastní vile v Praze v Nepomucké ulici. Nadále projektoval rodinné a bytové domy a sportovní stavby, účastnil se však také soutěží na regulace měst a byl rovněž autorem reklamních návrhů. Ve své tvorbě spojoval formy architektonické moderny s tradicí – na jeho stavbách tak najdeme masivní užití kamene na fasádách či valbové střechy. Přesto mají Tobkovy stavby stále moderní, až nadčasový ráz.

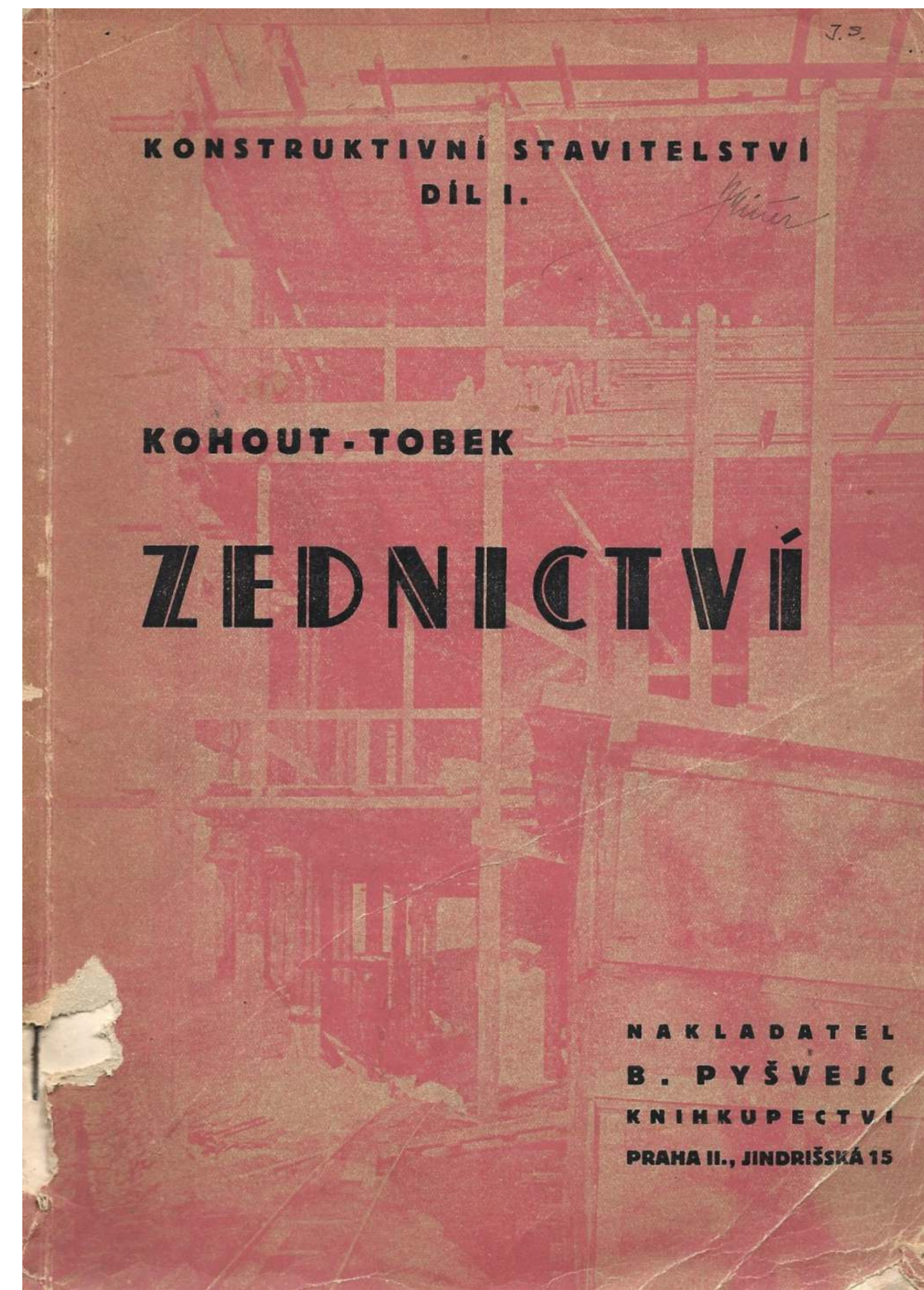
V padesátých letech působil krátce v Projektovém ateliéru hlavního města Prahy a v Potravinoprojektu, kde se věnoval průmyslovým stavbám. Snaha přivydělávat si nadále projektováním rodinných domů ho přivedla až do pankráckého vězení, kde byl součástí tzv. Basoprojektu. Z tohoto období jsou mu připisovány stavby prominentního tajného rekreačního střediska pro činovníky ÚV KSČ ve Vystrkově u Orlické přehrady nebo projekt hokejového stadionu v Praze na výstavišti.

Po návratu z vězení projektoval zemědělské stavby, v období uvolněnějšího konce 60. let se pak stal spoluzakladatelem a vedoucím družstva architektů Ateliér 13. Posledním Tobkovým zaměstnavatelem byl Pragoprojekt, kde působil jako vedoucí oddělení pozemních staveb a kam přešel společně s řadou architektů ze zrušeného Ateliéru 13.

Stanislav Tobek byl aktivním sportovcem organizovaným v Sokolu, a rovněž členem Československé vědeckotechnické společnosti.

Ateliér Krča – Tobek – Kincl

Ateliér byl založen na konci roku 1932 a fungoval do roku 1938, kdy se jeho zakladatelé rozešli a dále projektovali samostatně. Klíčová byla spolupráce architektů s podnikem Vítkovické horní a hutní těžba (Vítkovické železárny) – na jejímž základě architekti vyvinuli řadu typových rodinných domů s montovanou ocelovou konstrukcí. Pro Vítkovické železárny vznikla rovněž tribuna sportovního stadionu. S ocelovým skeletem se pak můžeme setkat i u některých jejich dalších sportovních staveb.

Nástupní dotazník Stanislava Tobka do Pragoprojektu (archiv Pragoprojektu)

DOTAZNÍK						
1. Příjmení, jméno rodné <i>Tobek Stanislav</i>		titul, vědecká hodnost <i>akad. architekt</i>				
2. data narození (den, měsíc, rok, místo, okres)		6. XII. 1907 Jaroměř				
3. stav		národnost <i>česká</i>		stát. příslušnost <i>ČSSR</i>		
4. bydliště trvalé		Cháslavská 4., Praha 1, Hlav. město				
5. čís. obč. průkazu, série, kým a kdy vydán		262369 BAS7 NOV 27.1.1959		rodné čís. 07.12.06.702		
6. střední - sociální původ		přední povolání <i>typ. ob. učitel</i>		záměk - nevoják		
7. politická příslušnost		do r. 1945		8. zdravotní stav <i>dobrý</i>		
do r. 1948		po r. 1948		9. změněná pracovní schopnost ano ne		
důvod a rok ukončení členství		10. majetkové poměry (rodinný domek, družstev. byt)				
11. školní a další vzdělání						
základní	<i>občana'</i>	<i>Jaroměř</i>	1913	1918		
	<i>reál. gymn.</i>	<i>Václav</i>	1918	1922		
všeobecné s maturitou						
odborné bez maturity včetně učňovské školy						
odborné s maturitou						
<i>obč. škola</i> / <i>Brno</i> 1922 1926						
vyšší odborné						
vysokoškolské						
<i>Akademie výtvarných umění Praha</i> 1929 1932 architektura						
postgraduální a pomaturitní						
další školní a kursy včetně stranických						
studijní státní						
zahraniční i domácí						
12. státní, stranické, resortní a jiná významnější včetně roku udělení			13. jazykové znalosti aktivně pasivně			

Stanislav Tobek a Basoprojekt

Systém využívání odborných kvalifikací vězňů byl převzat ze Sovětského stavu a v Československu ustaven roku 1952. Nejprve fungoval tak, že jednotliví vězni (architekti, stavaři, ale také elektrotechnici nebo překladatelé) byli „pronajímáni“ jednotlivým podnikům, pro které pracovali přímo ve vězení. Změna přišla v roce 1956, kdy vznikla ve vybraných věznicích (Praha, Plzeň, Opava) speciální oddělení, tzv. Technické ústavy. Záhy se v areálu věznice v Praze na Pankráci začalo stavět samostatné křídlo pro projektovou složku Technického ústavu, dokončené po polovině roku 1959, nazývané mezi vězni a dozorci *Plánovačka*.

V Technických ústavech pracovali nejprve političtí vězni, jejich počet ale nedostačoval plnění všech úkolů. Komunistický režim proto účelově rozšiřoval jejich řady pod rouškou vyšetřování ekonomické kriminality. Naplnění trestného činu „rozkrádání národního majetku“ bylo přitom velmi jednoduché. Zde je třeba vzít v potaz, že po roce 1948 museli architekti a inženýři zanechat své soukromé praxe a nechat se zaměstnat ve státních projektových ústavech. Tam byly skutečně velké rozdíly v platech a kariérních vyhlídkách angažovaných komunistů a nekomunistů. Ovšem i nekomunisté, kteří si buď potřebovali přivydělat nebo chtěli pracovat na zajímavějších úkolech, měli zdánlivě legální možnost – mohli využít zprostředkujících služeb Inzertní, propagační a reklamní agentury (IPRA) nebo projektovat pod hlavičkou vysokých škol. Takovýto systém fungoval několik let ke všeobecné spokojenosti, od roku 1955 byl však tento postup, aniž by došlo ke změně legislativy, považován za nezákonný. O tři roky později podnikla Státní bezpečnost organizovanou akci, jejímž výsledkem byly desítky obviněných architektů.

O Stanislavu Tobkovi víme, že pobýval v tzv. Plánovačce pankrácké věznice v letech 1961–1964. Byl odsouzen na sedm let pro trestný čin spolčení k vyzvědačství a pro čin rozkrádání a poškozování majetku v socialistickém vlastnictví (za spolupráci s IPROU). Ve stejné době na stejném místě pracovali také architekti Jiří Vahala, Jiří František Kaisler nebo statik František Bäumelt. Konkrétní práci Stanislava Tobka pro Basoprojekt nelze spolehlivě ověřit, nejčastěji mu však bývá připisován projekt staveb utajeného rekreačního střediska funkcionářů ÚV KSČ u Orlické přehrady a prováděcí projekt zimního stadionu na pražském výstavišti.

Technický ústav Ministerstva vnitra na Pankráci (reprofoto Paměť a dějiny, 2019/04)

Interiér sportovní haly na výstavišti v Praze (archiv NPÚ)

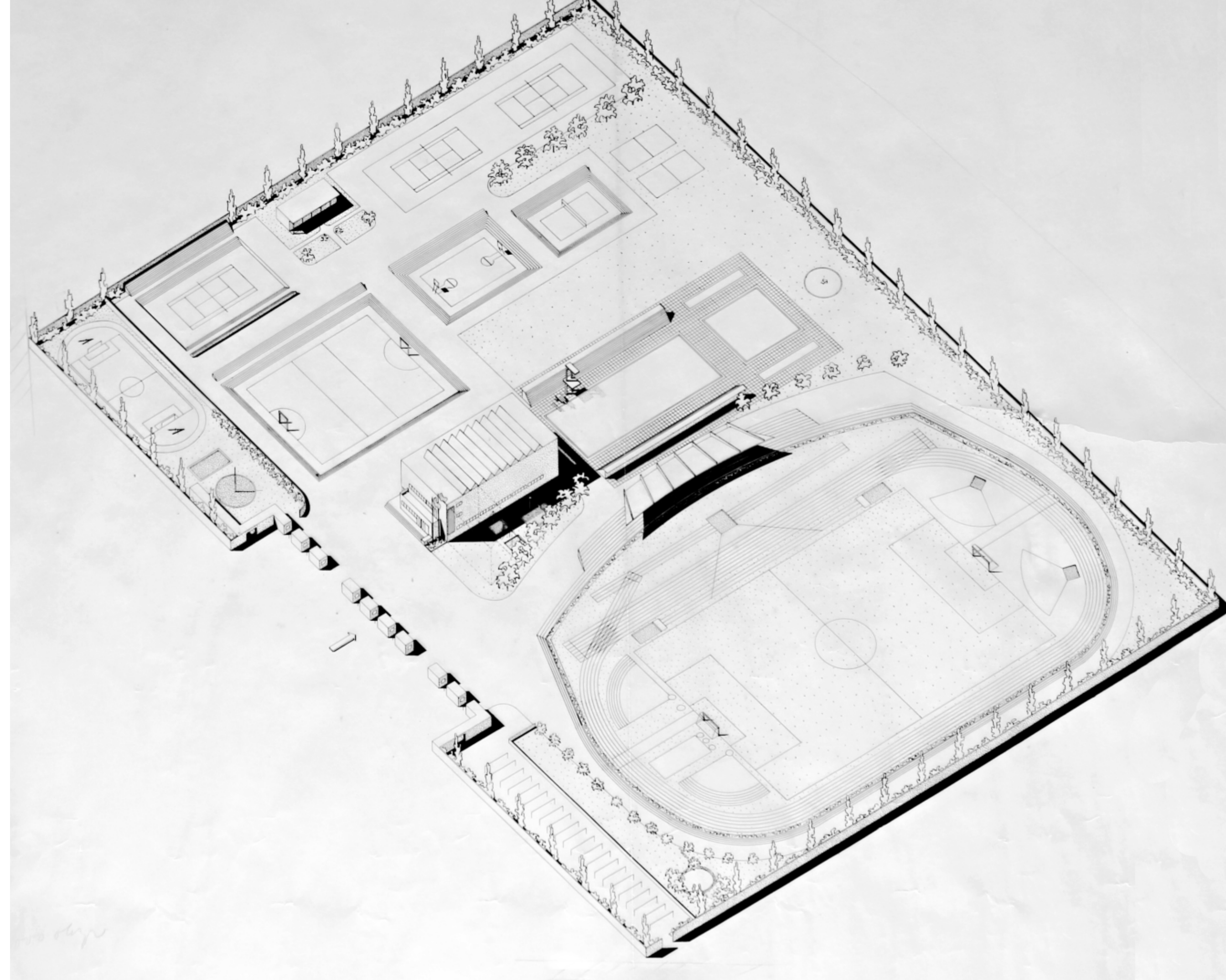
Vila a hotel v rekreačním areálu ÚV KSČ ve Vystřkově u Orlické přehrady (foto Petr Svoboda, NPÚ)

Sportovní stavby

Typové projekty sportovních stadionů

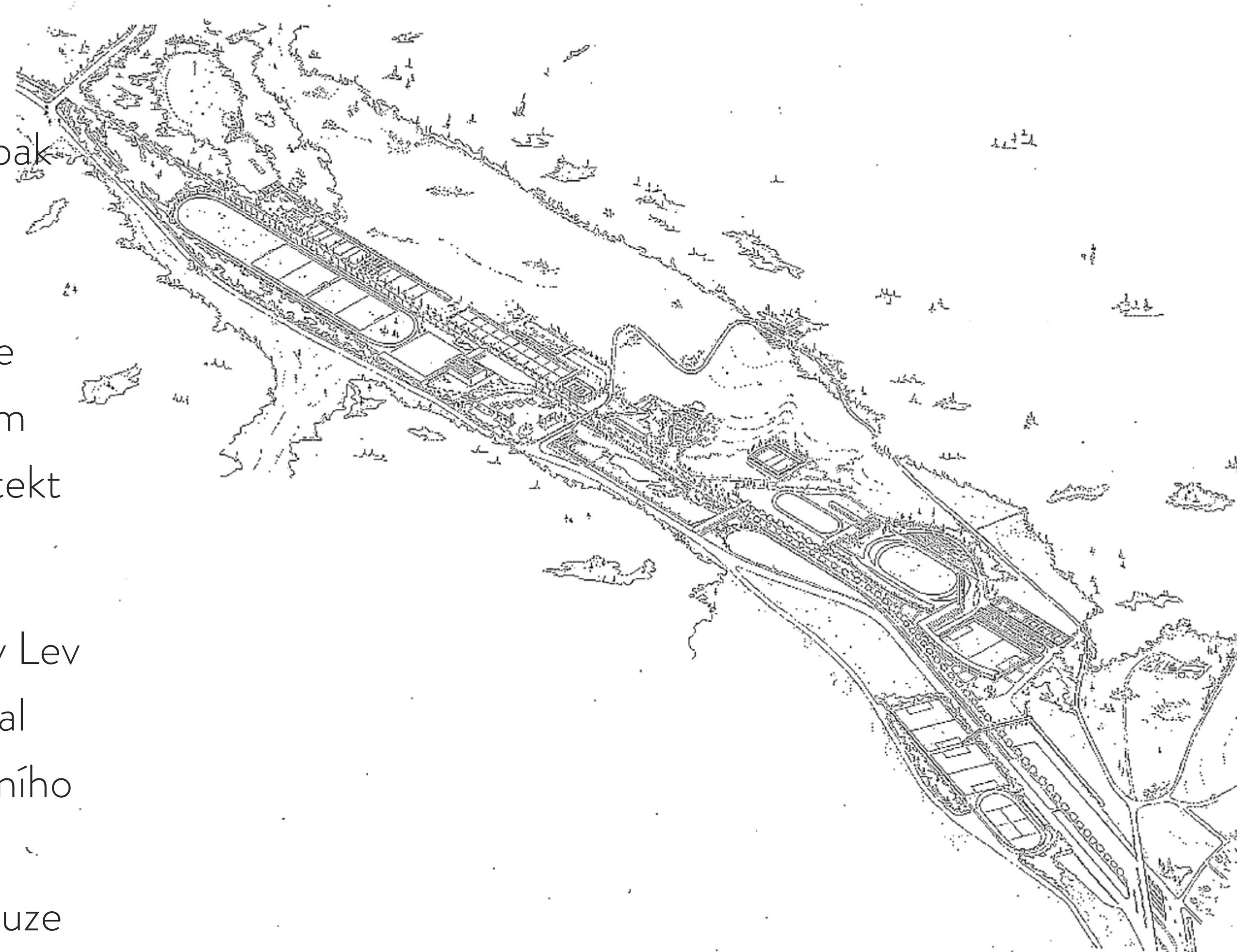
Lev Krča

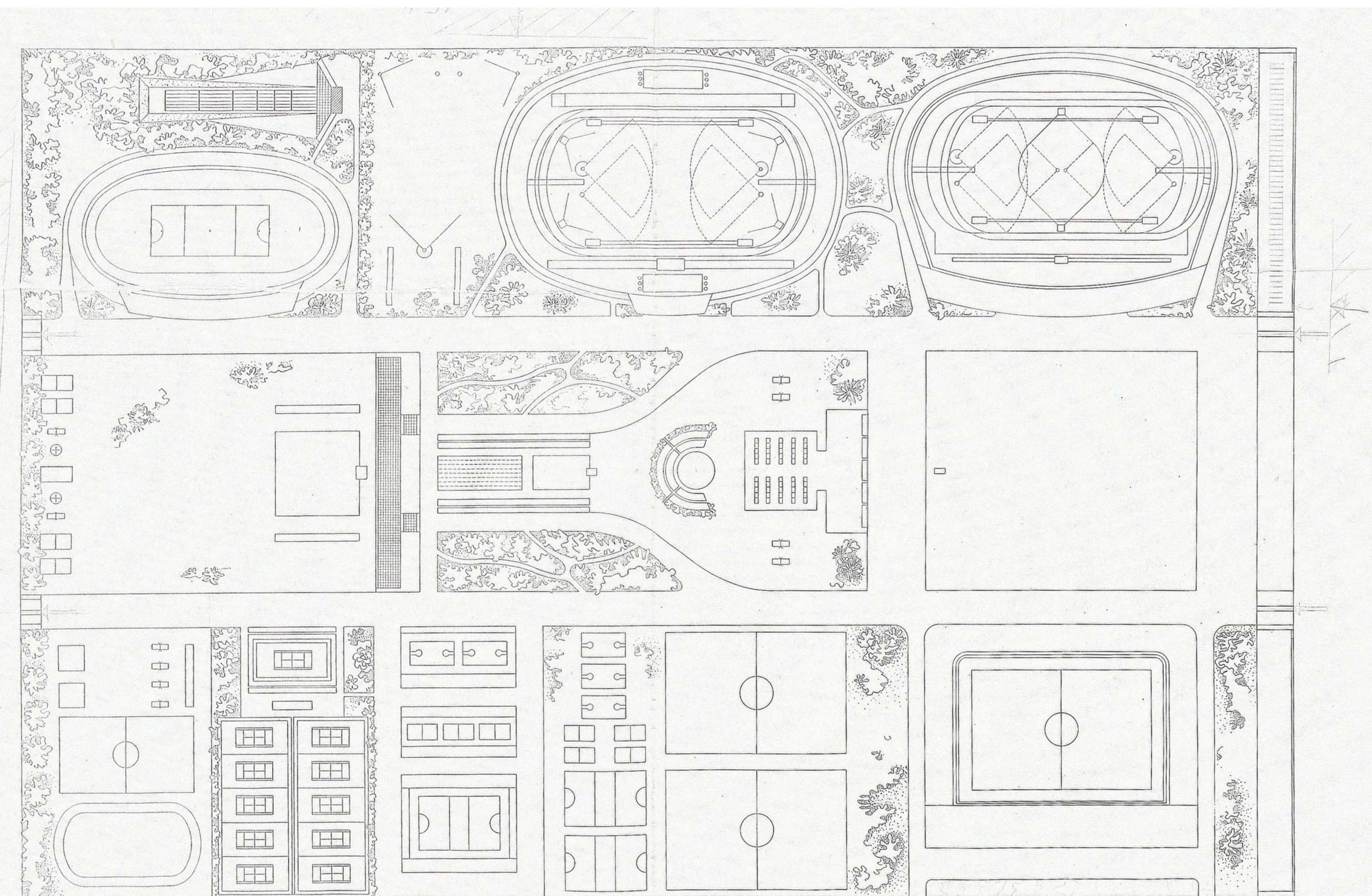
Návrh stadionu pro 5 000 obyvatel (archiv Karla Pelanta)

Kvalitní architektonické a provozní řešení sportovních stadionů bylo velkým tématem počátku 20. století. Jako základní impuls posloužila obnova olympijských her z iniciativy Pierra de Coubertina, první novodobá olympiáda se konala v Aténách roku 1896 na obnoveném historickém stadionu Heroda Atica. Koncepty velkokapacitních stadionů pak nevznikaly jen ze společenské potřeby, ale také jako nový ideál a posun tradiční arény na vyšší stupeň architektury. Ideou takového stadionu se zabýval kupříkladu Le Corbusier, který roku 1936 zpracoval projekt Centre national de réjouissances populaires – stadionu pro 100 tisíc diváků, dalším teoretikem i tvůrcem architektury stadionů byl zejména jugoslávský architekt Vladimír Turina.

Z českých architektů první půle 20. století vynikal propracovanými návrhy Lev Krča. Na studiích typových stadionů pro různě velká města a obce pracoval především v průběhu druhé světové války. Vytvořil typový návrh univerzálního otevřeného sportoviště pro obce s 5, 10 a 20 tisíci obyvatel, rozpracoval velkoryse řešený sportovní areál pro Zlín, z něhož však bylo realizováno pouze torzo. Z realizovaných projektů vyniká sportovní stadion Vítkovických železáren v Moravské Ostravě (společně se S. Tobkem a J. Kinclem).

Nerealizovaný návrh sportovního areálu Bata, Zlín (reprofoto Architektura ČSR, 1948)

< Návrh stadionu pro 20 000 obyvatel (archiv Karla Pelanta)

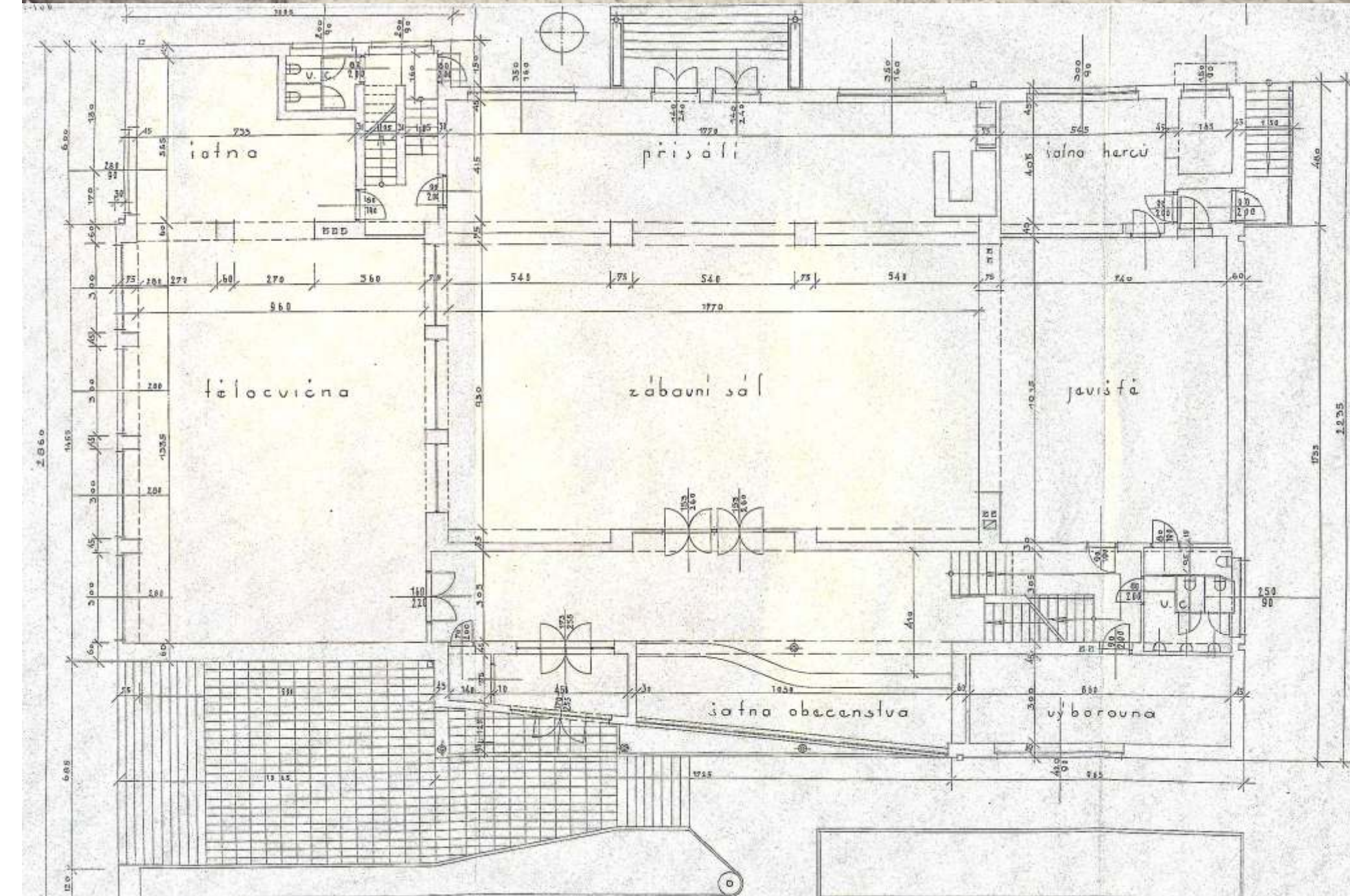
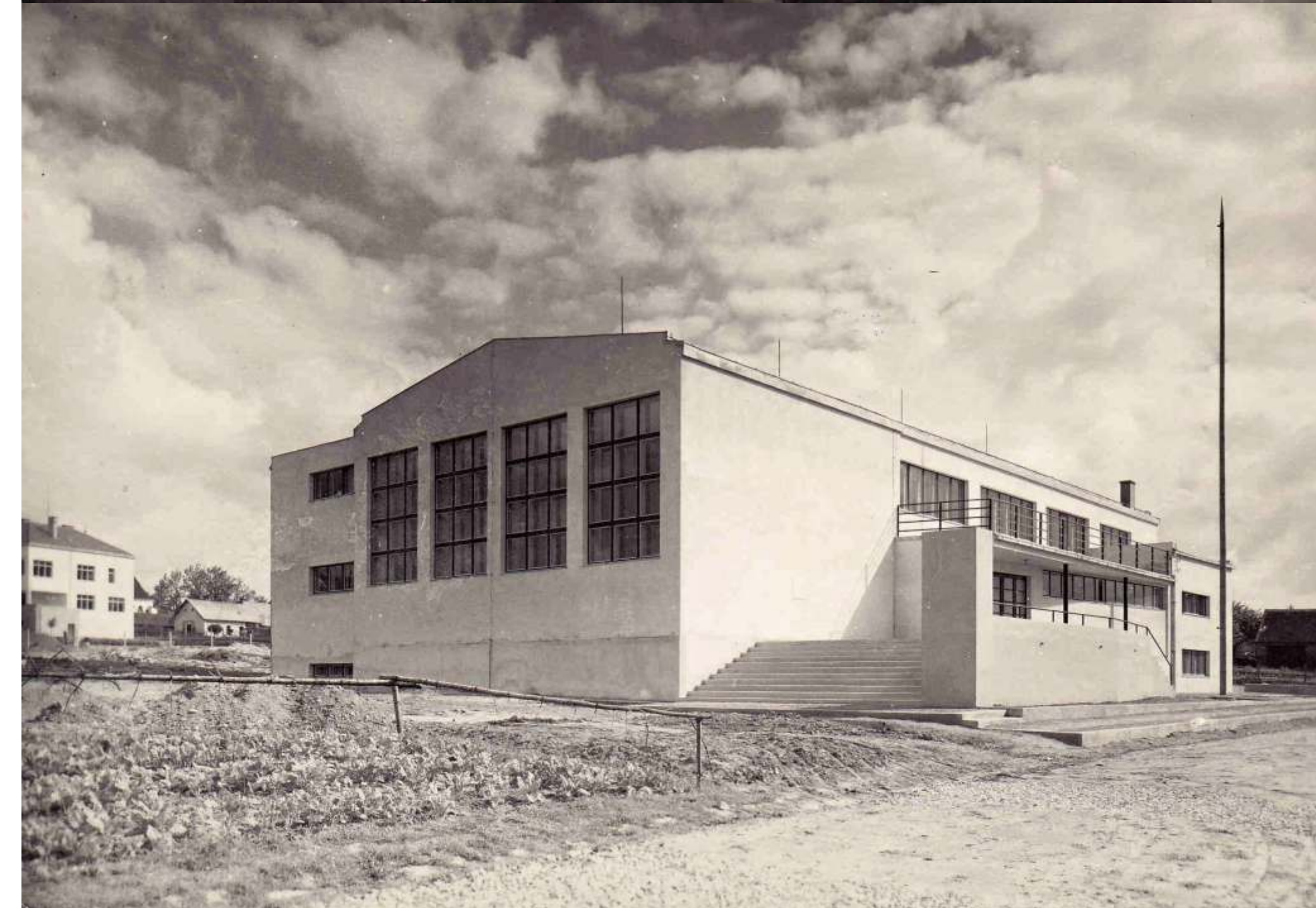
Sportovní stavby

Sokolovna v Bystřici nad Pernštejnem

1933-1934, Jaroslav Kincl, Lev Krča a Stanislav Tobek

Základní hmota stavby na obdélníkovém půdorysu je dána svým určením – přítomností rozměrného sportovního sálu s balkonem. Balkon se efektně zužuje a jeho trojúhelníkovitý tvar se přepisuje i do vnější terasy, která zároveň slouží jako zastřešení hlavního vstupu. Budova využívá pásová i sdružená okna v duchu soudobé funkcionalistické architektury. Nezapře volnější inspiraci jen o málo starší velkolepou tělocvičnou spolkové školy ADGB v Bernau u Berlína od Hannese Meyera a Hanse Wittwera. K charakteristickým prvkům staveb Stanislava Tobka patří obklad mohutného soklu vstupního schodiště lomovým kamenem. Zajímavostí je konstrukce budovy – základem je železobetonový skelet, nízká sedlová střecha je nesena sbíjenými dřevěnými příhradovými nosníky a terasy jsou vynášeny subtilními ocelovými sloupy. Kromě hlavního sálu a foyeru obsahuje budova i prostory zázemí a malý sál. Sokolovna je zachována v téměř intaktním stavu, včetně oken, dveří, povrchů podlah i mobiliáře. Vzhledem k horšímu technickému stavu se chystá její celková obnova.

V areálu sokolovny se nachází rovněž dvě venkovní hřiště. Stavba celého areálu je v těsném sousedství bystrického náměstí, odkud byla průchodem v budově Občanské záložny přístupná tzv. Tyršova čtvrt, budovaná od počátku 20. století. Původně rezidenční čtvrt s řadou modernistických vil postupně doplnily sportovní a školské stavby.

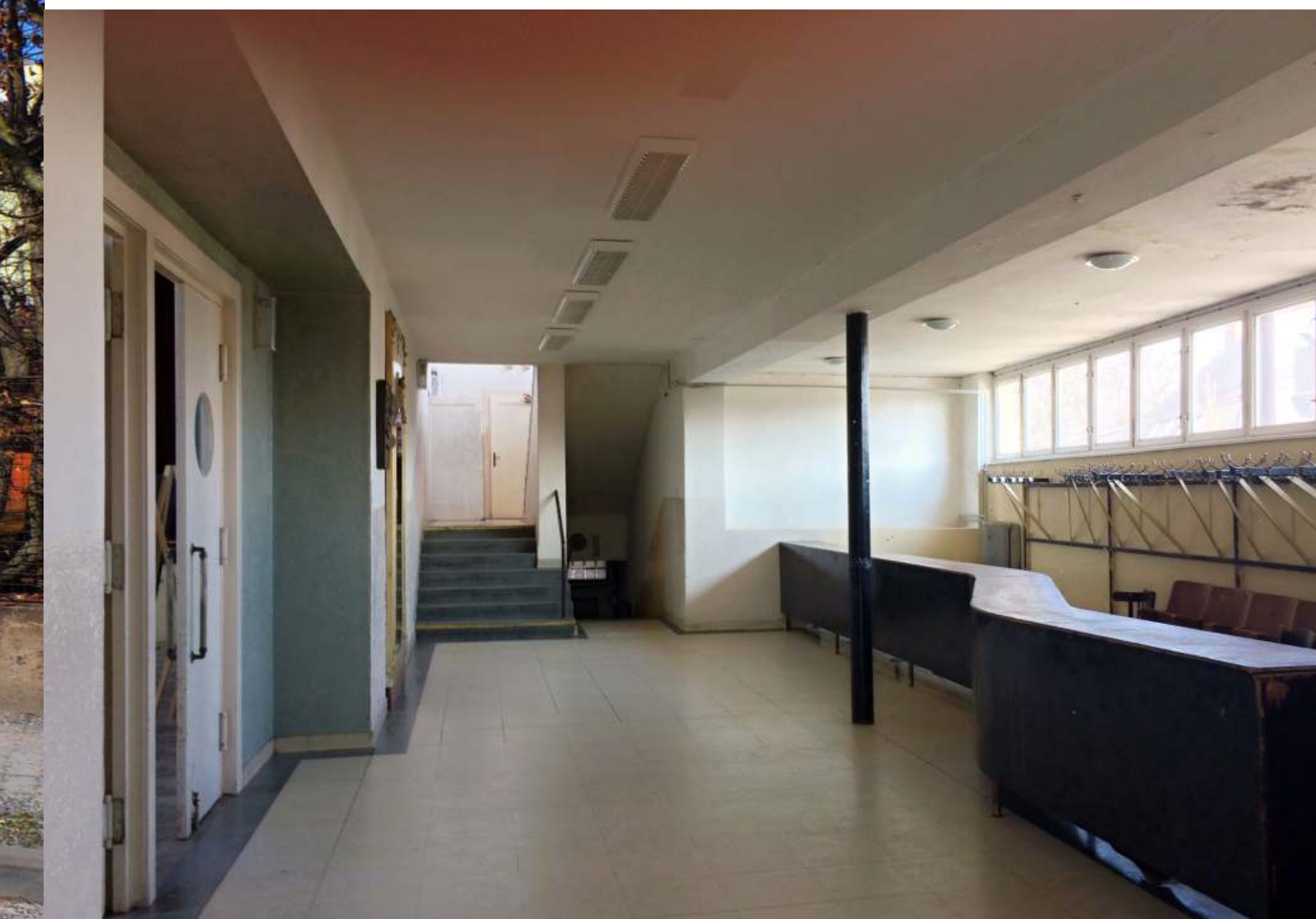
Návrh sokolovny, 1933 (archiv NPÚ)

Stav v roce 1934 (archiv Muzea města Bystřice nad Pernštejnem)

Plán 1. NP, 1933 (archiv NPÚ)

< Současný stav, 2020 (foto Petr Svoboda, NPÚ)

Současný stav, 2019 (foto Robert Václavík)

> Sokolovna Domažlice, vstupní průčelí, současnost (archiv NPÚ)

>> Sokolovna Domažlice, 1936 (dobová pohlednice)

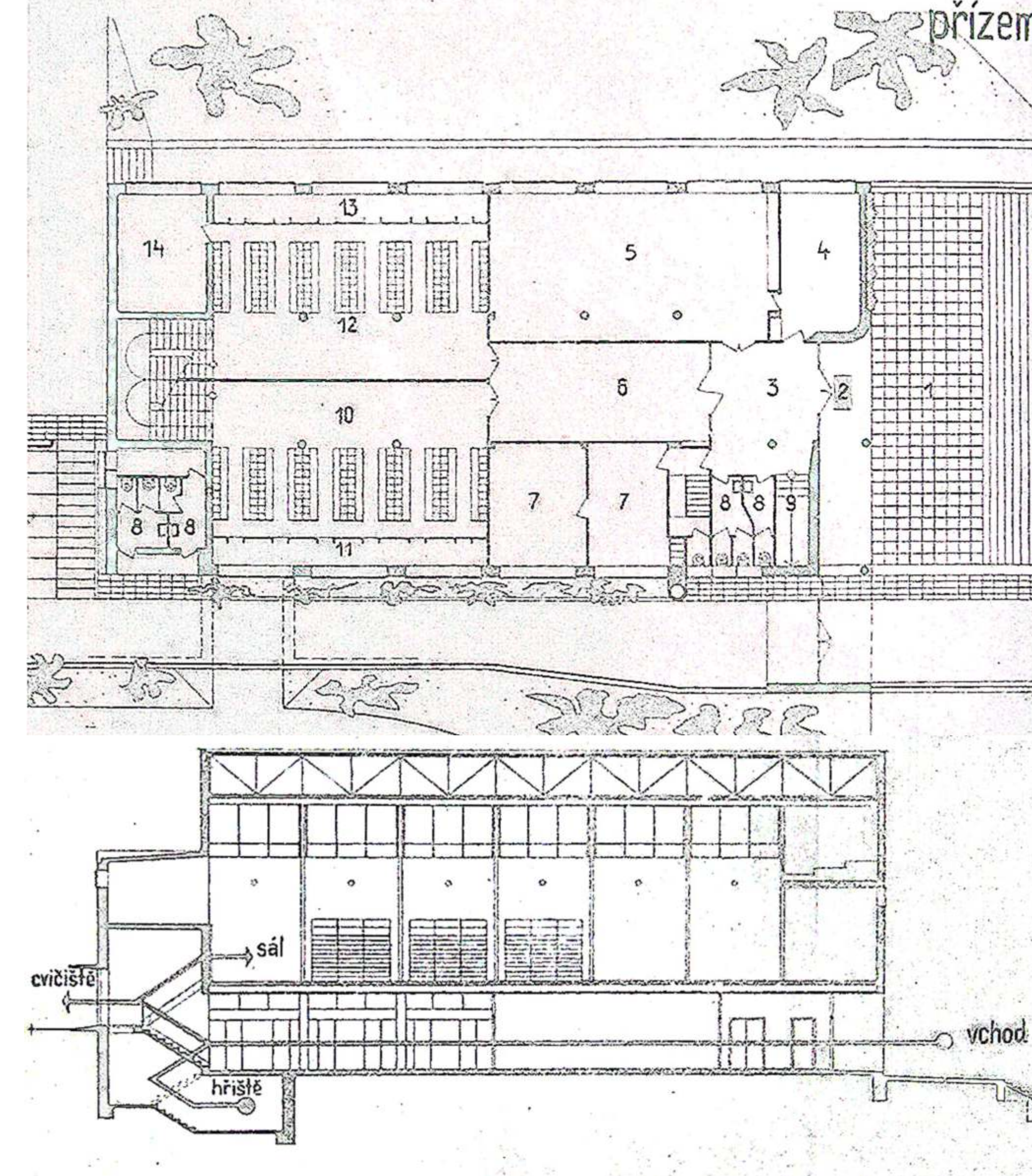

Sportovní stavby

Sokolovna v Domažlicích

1934-1935, Jaroslav Kincl, Lev Krča, Stanislav Tobek

Sokolovna v Domažlicích vznikla jen rok po sokolovně v Bystřici nad Pernštejnem a autoři při jejím návrhu dostali zřejmě volnější ruku. Základní konstrukce obou staveb je shodná – jde o železobetonový skelet, nízká sedlová střecha je nesena trámovými příhradovými nosníky a terasu před vstupem vynášejí ocelové sloupy. Celá stavba je však větší a má i blíže k původnímu vzoru tělocvičny v Bernau u Berlína. Dojem z funkcionalistické architektury umocňuje na jihu vystupující schodišťový rizalit a západní část budovy s plochou střechou, snížená oproti hlavní hale o polovinu podlaží. Záměrně přiznané je také komínové těleso ústředního vytápění. Důsledněji než v Bystřici jsou využita pásová okna. S rovnými liniemi kontrastuje zaoblené nároží hlavního vstupu. Sokolovna byla zřejmě vůbec první železobetonovou stavbou v Domažlicích.

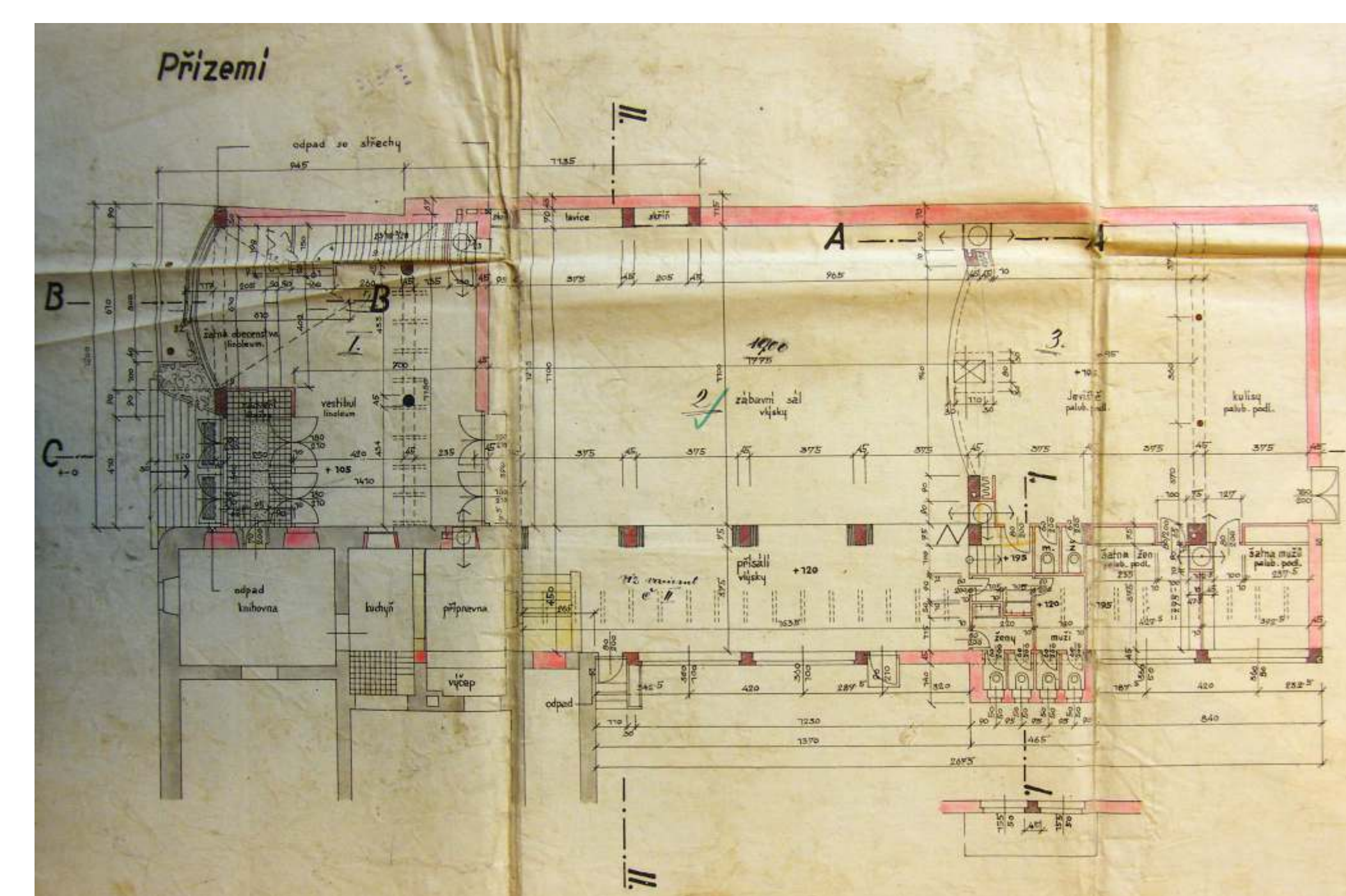

Sokolovna Domažlice, půdorys 1. NP a podélný řez, 1934 (archiv NPÚ)

Přístavba orlovný (spolkového domu) v Novém Městě na Moravě

1936-1937, Jaroslav Kincl, Lev Krča, Stanislav Tobek

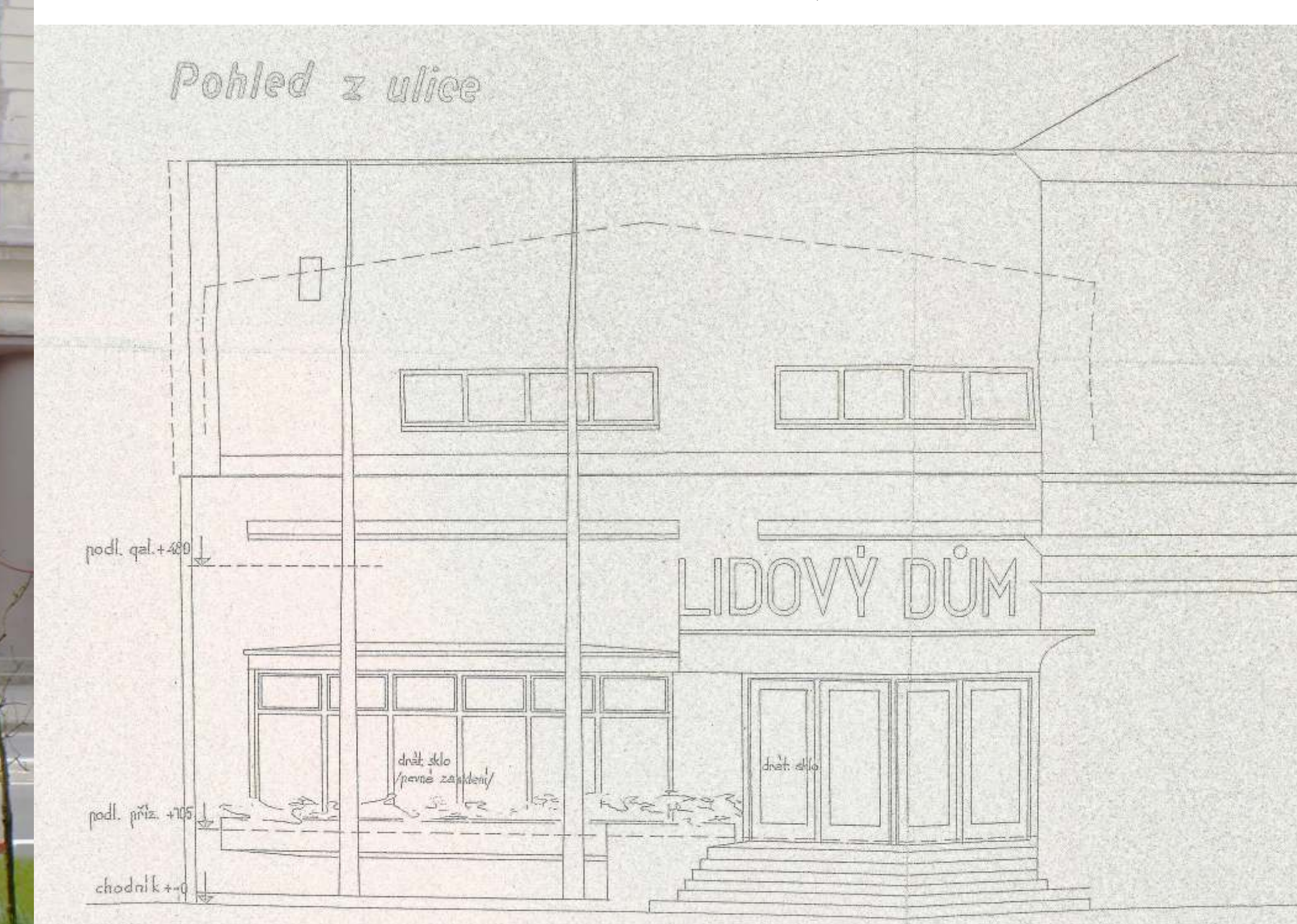
Roku 1936 získal ateliér Kincl – Krča – Tobek zakázku na přístavbu stávajícího Lidového domu pro tělovýchovnou jednotu Orel v Novém Městě na Moravě. Staveništěm byla protáhlá úzká parcela, na níž bylo třeba umístit vestibul, sál s jevištěm, přísálí, šatnu, sociální zázemí a trojici obytných místností. Moderní přístavbu se podařilo citlivě připojit ke starší klasicistní a původně dominantní stavbě. Průčelí přístavby mírně ustupuje za uliční čáru a na plnou výšku nabíhá postupně ve třech úrovních – nejprve se zvedá přízemní vestibul, další úroveň je určena galerii v interiéru sálu a následuje samotný sál probíhající přes úroveň dvou pater. Stavba vyniká kombinací přímých a oblých linií, široké vstupní schodiště zastřešuje rozměrná, přitom subtilní markýza bez opor v podobě sloupů. Působivá jsou také původní svítidla.

Půdorys 1. NP, 1936 (archiv Karla Pelanta)
Uliční průčelí, 1936 (archiv Karla Pelanta)

> Stav v roce 2016 (foto Jiří Syrový, NPÚ)

Sportovní stavby

Sportovní stadion Vítkovických železáren v Ostravě-Vítkovicích

1937-1939, Lev Krča, Stanislav Tobek

Stadion určený pro sportování zaměstnanců Vítkovických železáren, lehkooatletická a fotbalová utkání a také pro manifestační nástup slavnostních průvodů byl důmyslně koncipován do nezakouřené oblasti města s výhodným tramvajovým spojením. Kromě ploch pro fotbal a atletiku byla původně plánována také stavba plaveckého bazénu, volejbalových hřišť, tenisových kurtů a napojení na učňovský internát. Až do nedávné rekonstrukce stadion vynikal funkcionalistickou budovou tribuny založené na ocelovém skeletu s výplňovými bloky z termobetonu. Vnitřní prostory tribuny zahrnovaly šatny, sprchy, noclehárny, restauraci s krytou terasou a velkou tělocvičnu o rozměrech 14 × 22 m.

Vítkovický stadion (reprofoto Architektura, 1940)

< Vitkovický stadion, 2009 (foto Roman Polášek)

Atletický stadion v Brně-Králově Poli (Srbská)

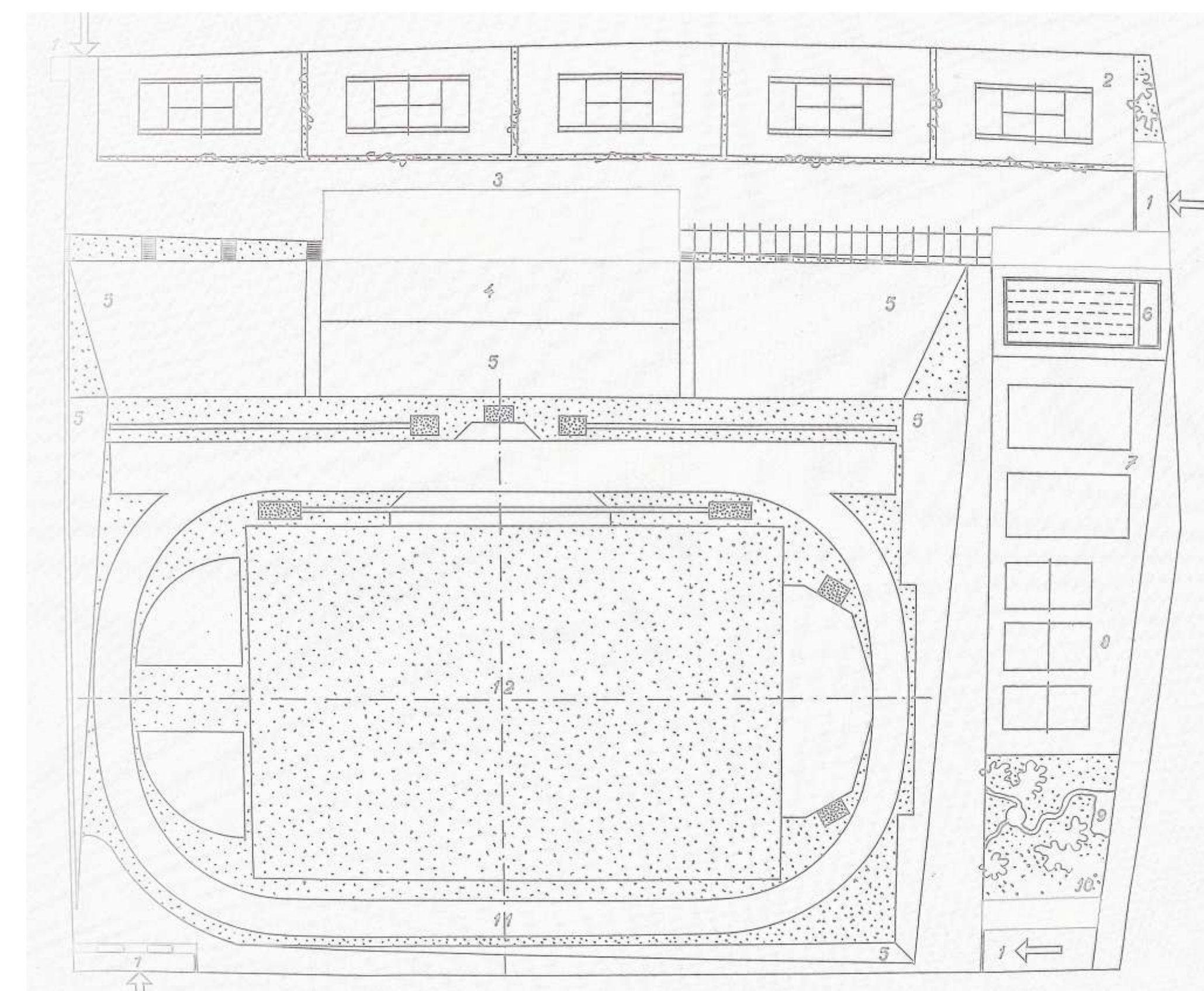
1940-1941, Lev Krča a Hugo Foltýn

V srpnu roku 1939 se sportovní klub Moravská Slavia ocitl v obtížné situaci. Vládní komisař zrušil usnesení města Brna o dlouholeté nájemní smlouvě pozemků, na kterých stál stadion v brněnských Pisárkách a sportovci se od prosince měli ocitnout bez sportoviště. V dlouhém soudním sporu, který se táhl více než rok, získala Moravská Slavia finanční kompenzaci 100 tis. Kč a pozemky v Králově Poli. Nový stadion vyprojektovali sportovci Moravské Slaviae Lev Krča (atlet) a Hugo Foltýn (fotbalista) v rekordním čase, rychle pokračovala také výstavba, navzdory náročným podmínkám v průběhu okupace. Už v květnu 1942 se tak na novém sportovišti konaly první běžecké závody. Tribuna stadionu pojala až 15 tisíc diváků.

> Brno, Srbská, situační plán, 1940 (archiv Karla Pelanta)

Brno, Srbská, dnešní stav (foto Wikipedia)

> Dům M. Závorského: současný stav (reprofoto Slavné vily Středočeského kraje, Foibos Books, 2010)

Rodinné domy a stavby pro rekreaci

Letní dům pro M. Závorského, Dobřichovice

1933-1934, Lev Krča, Stanislav Tobek

V roce 1933 prezentovali architekti Stanislav Tobek a Lev Krča v časopise *Pestrý týden* typové rodinné domy s ocelovou konstrukcí. Očekávali velký zájem stavebníků. Možná že právě tento článek způsobil, že se na mladé architektky obrátil JUDr. Maxmilián Závorský a požádal je o návrh své letní vily v Dobřichovicích. Byl vrchním ředitelem Zemské banky v Praze a bývalým spolupracovníkem Aloise Rašína, se kterým se zasloužil o měnovou reformu. Závorský se intenzivně zabýval problematikou moderní architektury a bydlení. Založil Družstvo pro stavbu úřednických domů v Praze, byl propagátorem stavebního družstevnictví a čestným členem Ústřední jednoty pro reformu bytovou. Navíc jeho dcera Hana Kučerová-Závorská byla významnou architektkou a návrhářkou nábytku.

Letní vila pro Maxmiliána a Olgu Závorské je navržena jako jednoduchá stavba s pásovými okny a plochou střechou zcela korespondující s myšlenkou moderního a účelně zařízeného bydlení. Pojetí podtrhuje i ocelová konstrukce vyplněná solomitovými tepelně a akusticky izolujícími deskami z řezané lisované slámy opatřenými bílou omítkou. Celkový dojem zvyrazňuje vnitřní zařízení, které pro vilu navrhla dcera Hana a které z velké části zůstalo díky citlivé péči potomků zachováno do dnešních dnů. Zvláštní pozornost věnovala Hana kuchyni. Navrhla ji v moderním americkém stylu podle Taylorových zásad. Všechny spotřebiče, plochy a skříňky mají přesně stanovené nezaměnitelné místo, což důmyslně usnadňuje provoz a pohyb v kuchyni.

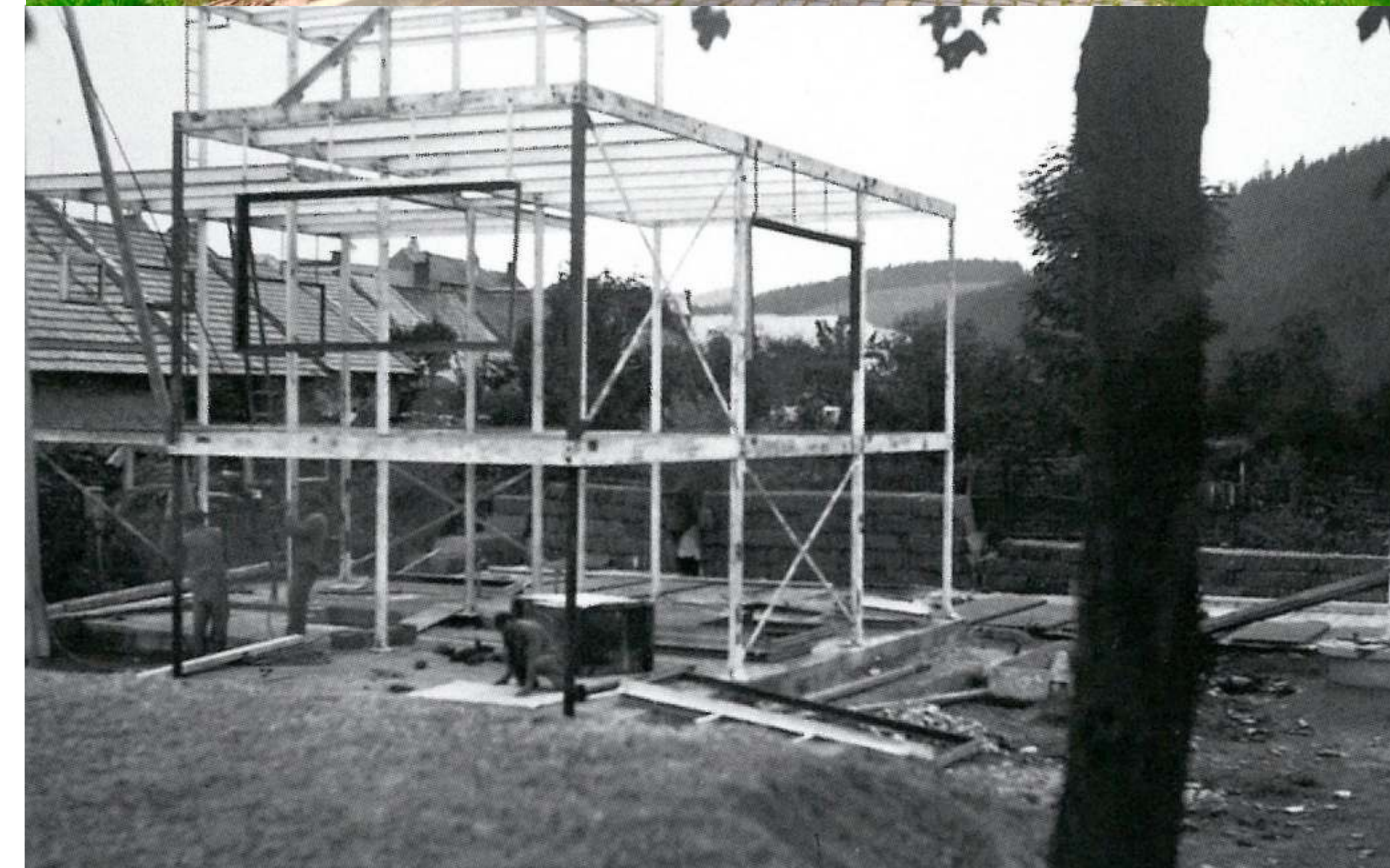

Dům M. Závorského: současný stav (reprofoto Letní rezidence Pražanů, NPÚ, 2013)

Vila J. Železného, Jimramov

1936-1937, Jaroslav Kincl, Lev Krča, Stanislav Tobek

Nedlouho po zakázce pro M. Závorského projektovali architekti další dům s ocelovou konstrukcí. Tentokrát to bylo na Vysočině v Jimramově. Stavebníkem byl obvodní lékař Josef Železný, který se osobně znal se Lvem Krčou. Oba byli mimo jiné vášniví fotoamatéři. Josef Železný kladl velký důraz na praktičnost a užité hodnoty celé stavby. Chtěl, aby sloužila jako pohodlný domov pro jeho rodinu a zároveň aby v ní mohl umístit svoji ordinaci. Architekti obě funkce důmyslně oddělili. Soukromou ordinaci lékaře situovali do vyvýšené části objektu a zpřístupnili ji samostatným venkovním schodištěm. Část pro rodinu měla vlastní vchod, velký obývací pokoj s jídelnou a dětským koutkem skýtal příjemný komfort, ve snížené části domu bylo umístěno technické zázemí. Patro sloužilo pouze k odpočinku. Byly zde ložnice a nad obývací částí velká terasa, z níž se otevíraly překrásné pohledy na řeku a lesy. Dům sestává ze dvou jednoduchých kubusů, ozdobených pouze směle vyloženou markýzou nad vstupem, je bíle omítnut a původně měl výplně otvorů a ocelové prvky natřeny hnědočervenou barvou. Kolem domu byla založena zahrada v romantickém duchu.

Dům J. Železného (<http://rozvedena.blokuje.cz>)

Dům J. Železného, snímek stavby (reprofoto Slavné vily kraje Vysočina, Foibos Books, 2008)

Letní dům Průchových, Senohraby,
zahradní průčelí, 1938 (reprofoto
Architektura ČSR, 1945-46)

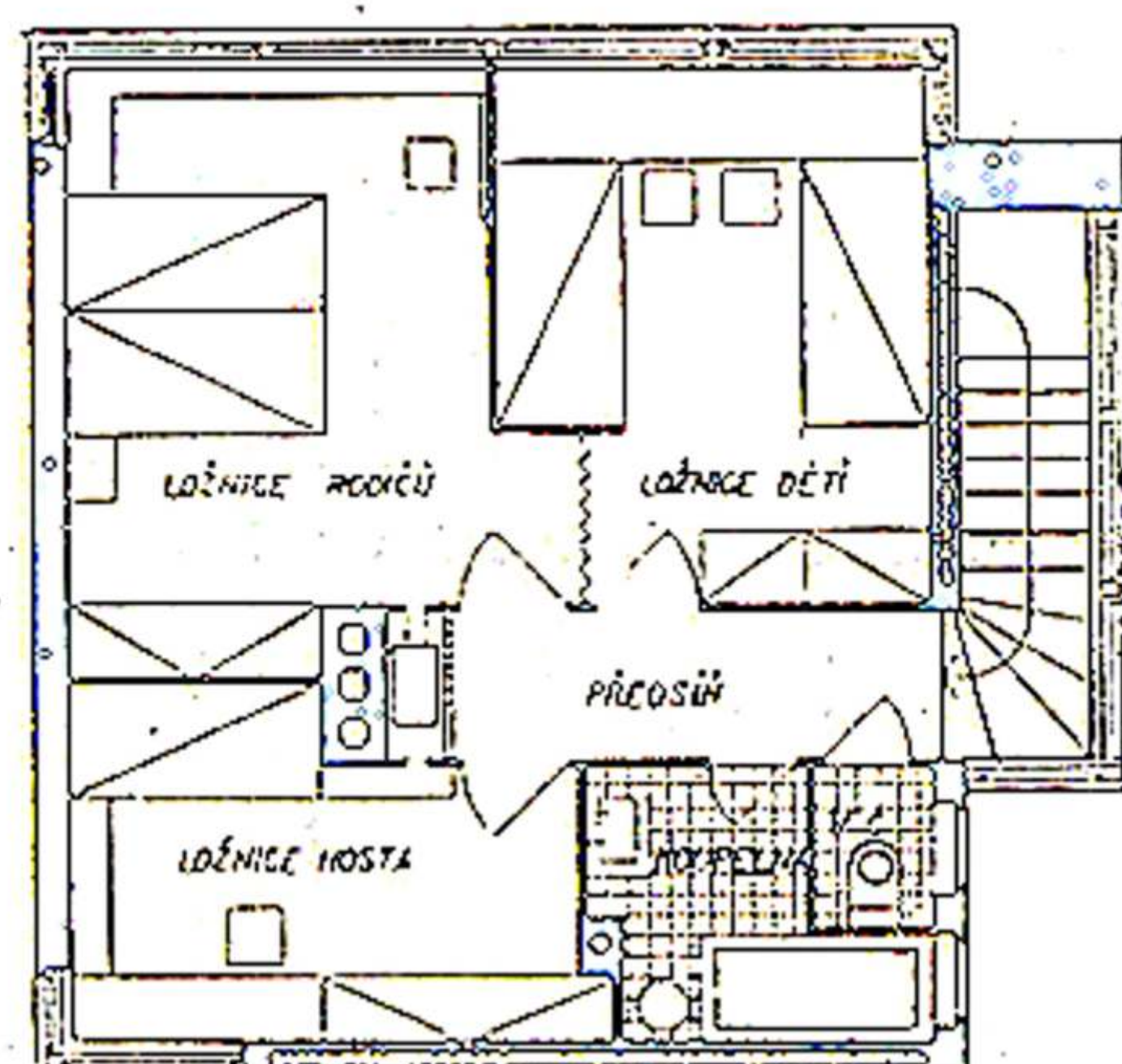
Letní dům Průchových, Senohraby,
uliční průčelí, 2011 (foto Patrik
Líbal)

Rodinné domy a stavby pro rekreaci

Letní domek pro Alexandra a Boženu Průchovy, Senohraby 1938-1939, Lev Krča, František Troníček

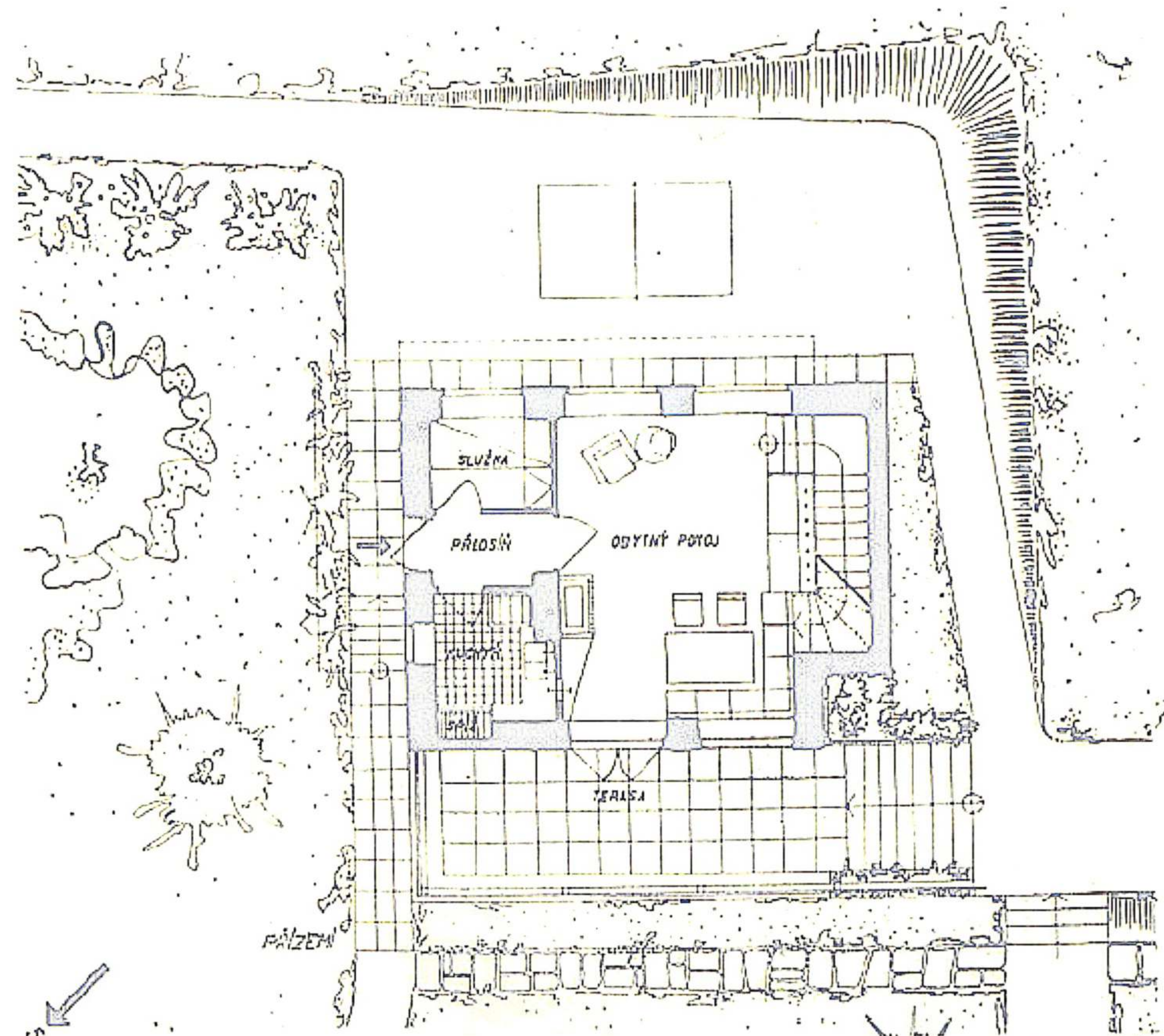
Senohraby jsou malou vsí u řeky Sázavy, letoviskem, které bylo oblíbené již za první republiky. Je to romantické místo v kraji Josefa Lady, hlásku zříceniny hradu Zlenice často maloval na svých obrázcích. Do tohoto kouzelného místa vsadil Lev Krča letní domek velmi citlivě. Jednoduchý kubus konzolovitě protažený v úrovni patra je prolomen terasou s výhledem na jih do údolí, dům je ozvláštněn venkovním kamenným schodištěm vedoucím na kruhovou terasu, do jejíhož oblouku je mistrně zakomponován jídelní stůl pro posezení za pěkného počasí. Krčův vztah k přírodě je zde vyjádřen vnímavostí, s jakou dům zasadil do stávající zeleně, aniž ublížil vzrostlým stromům.

Kompozice pater je velmi moderní. Přízemí je obytné, prostorný obývací pokoj sousedí s kruhovou terasou a je servírovacím okénkem propojen s prakticky řešenou kuchyní. Obývací pokoj je modřínový, částečně modřínem obložený, z obývacího pokoje se modřínovým schodištěm dostaneme do ložnicové části doplněné lázní. Rovněž vytápění je důmyslné. V obývacím pokoji je krb, z jehož komory je veden teplý vzduch do ložnic v patře. Kdyby teplý vzduch z krbu na vytopení patra nestačil, jsou v předsíni nad schodištěm umístěna kamna na přitápění. Rovněž venkovní vzhled je umocněn přírodním materiálem – režným, hluboce spárovaným kamenem. Stavební konstrukce domku je však velmi moderní – termobetonové tvárnice, hurdiskové keramické stropy a jako krytina ploché spádované střechy je použita bitumenová lepenka ruberoid izolovaná termobetonovým násypem.

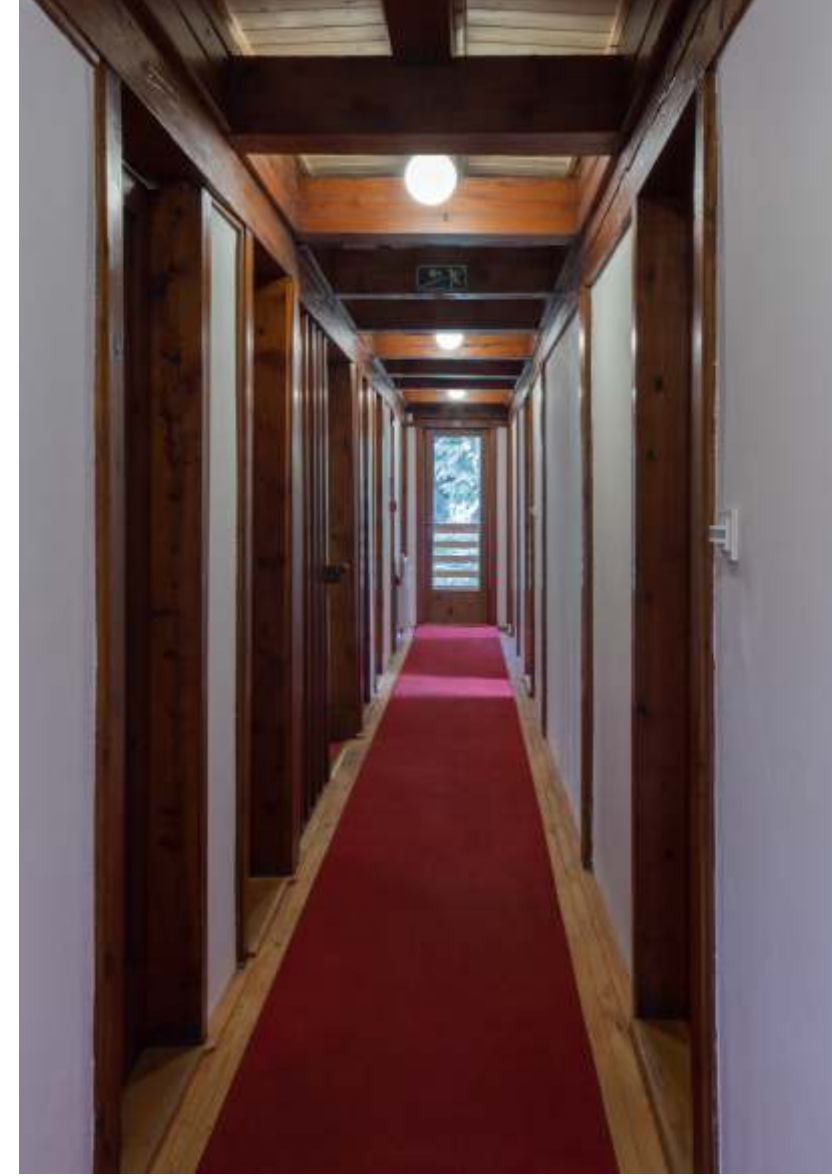
Letní dům Průchových, Senohraby,
půdorys 2. NP (reprofoto
Architektura ČSR, 1945-46)

> Letní dům Průchových,
Senohraby, půdorys 1. NP
(reprofoto Architektura ČSR,
1945-46)

> Chata českého PEN klubu, interiér
(foto Nikola Tláskalová pro
Litomyšlský architektonický manuál)

> Chata českého PEN klubu, 1958
(archiv Lenky Backové)

Rodinné domy a stavby pro rekreaci

Chata českého PEN klubu, Budislav u Litomyšle 1939–1948, Stanislav Tobek

Chata českého PEN klubu (2× foto
Nikola Tláskalová pro Litomyšlský
architektonický manuál)

PEN klub je mezinárodní společenství spisovatelů, básníků, esejistů, stručněji těch, kteří mistrně vládou perem. Založen byl roku 1921 ve Velké Británii. Jeho tehdejší základní myšlenky – kulturní spolupráce, snášlivost národů, odpor a sepětí intelektuálů proti hrubému násilí – přetrvávají dodnes. Český PEN klub založil v roce 1925 Karel Čapek.

A právě Karel Čapek se v roce 1938 obrátil na architekta Stanislava Tobka, aby ho požádal o projekt domu, který by byl určen pro práci, setkávání i odpočinek českých spisovatelů. Peníze na projekt a dům byly získány z výtěžku protifašistického 16. Světového kongresu PEN klubů, jehož hlavním aktérem Čapek byl. On sám se stavby nedožil, ale z úcty k němu nese dům jméno bratří Čapků.

Dům je situován do Budislavi, malé vsíky v nádherné romantické krajině plné úzkých kaňonů a bizarních pískovcových útvarů. Byl projektován jako dřevěná dvoupodlažní stavba s balkóny a kamennými terasami, převážně s jednolůžkovými pokoji, velkou kuchyní a společenskou místností. Aby dům nepadl do rukou nastupujícího fašismu, převzalo si ho do své péče město Litomyšl a v roce 1945 ho opět vrátilo. V roce 1956 zabral dům Český literární fond. Do majetku PEN klubu se vrátil až v roce 1994. V letech 2014–2016 byl objekt z iniciativy předsedy PEN klubu Jiřího Dědečka citlivě obnoven (architekti Jiří Mojžíš a Lenka Kvasničková).

Rodinný dům V. a B. Míčkových, Nové Město na Moravě 1939–1940, Lev Krča

Rodinný dům V. a B. Míčkových
(2× reprofoto Slavné vily kraje
Vysočina, Foibos Books, 2008)

Dva roky po ukončení práce na projektu vily pro Josefa Železného se Lev Krča vrací do svého oblíbeného Nového Města, v jehož okolí tak rád sportuje. Projektuje rodinnou vilu pro MVDr. Bohuše Míčka, okresního veterinárního komisaře, a pro jeho ženu Věru. Stejně jako u vily Josefa Železného, i zde je potřeba skloubit pracovní prostory pro veterináře se soukromím rodiny. Lev Krča tentokrát situoval kancelář hned u hlavního vchodu. Kancelář je přístupná z velké haly, zároveň je zcela oddělená od ostatního provozu v domě. V přízemí navrhl architekt velký obytný pokoj prosvětlený širokým arkýřem s pásovým oknem, jídelnu, kuchyň. Z obytného pokoje lze vyjít na prostornou kamennou terasu podkovovitého tvaru a několika schody sejít přímo do zahrady. V patře je navržena soukromá část – ložnice pro celou rodinu, dětský pokoj a lázeň. Dětský pokoj je vybaven posuvnou zástěnou, aby se dal jednoduše rozdělit na část pro chlapce a část pro děvče. I zde je pamatováno na kontakt s exteriérem, architekt navrhl k ložnicím prostorné balkóny a lodžie. Technické zázemí, prádelna a garáž jsou v suterénu.

Rodinné domy a stavby pro rekreaci

Areál Vystrkov neboli akce Orlík

Dnes již ho na mapách najdeme, některé z objektů můžeme dokonce navštívit. Do sametové revoluce nebylo však přísně utajované luxusní letovisko pro odpočinek vrcholných představitelů Komunistické strany Československa a vlády, případně pro zahraniční hosty, zaneseno ani na katastrální mapě. Myšlenka na vznik areálu se pravděpodobně objevila už při stavbě Orlické přehrady. Pevné obrysy získala v srpnu 1959, kdy byl záměr schválen sekretariátem Ústředního výboru KSČ jako závazný investiční úkol. Výstavba se plánovala ve dvou etapách, vždy na území rozlohy přibližně 400 hektarů. Nakonec se realizovala pouze etapa první. Jejím zadáním bylo vybudovat 15 rekreačních chat, společenskou a hospodářskou budovu a sportovní zařízení. Objekty měly být moderní a reprezentativní, chaty (jak se později ukázalo, bylo zadání mylně přeloženo z ruštiny, neboť se v podstatě jednalo o luxusní vily) měly skýtat výhledy na vodní hladinu a do neporušené přírody, areál měl být doplněn hřištěm pro tenis a odbíjenou, ruským kuželníkem, měl tu být prostor pro hru gorodky, bazén s venkovními sprchami, písková pláž, plovoucí koupaliště na jezeře, přístaviště a mola.

Hlavním investorem celého záměru byl ÚV KSČ, vyčleněno bylo 23 milionů Kč, které nakonec ale nestačily. Generálním projektantem se stala projektová složka ministerstva vnitra a generálním dodavatelem stavebních prací stavební složka téhož ministerstva – nenápadně znějící názvy, pod kterými se ve skutečnosti skrývala vězeňská odborná oddělení v Praze-Pankráci, Plánovačka a Basoprojekt. Pověření provádět stavby dostal stavební podnik Stavobyt, částečně i Průmstav a Pozemní stavby. Kdo konkrétně je však pod projekty podepsán, se vzhledem k přísnému utajení a neúctě k tvůrcům můžeme jen dohadovat. Na základě ústních svědectví se dá předpokládat, že na „akci Orlík“ pracoval slovenský architekt Eugen Kramár, akad. arch. Josef Šolc, žák Josefa Gočára, architekt Jiří František Kaisler, Jaroslav Vaculík, poslední český stážista v ateliéru Le Corbusiera, nebo i Stanislav Tobek. S jistotou víme, že na návrzích pracoval Bedřich Rozehnal, významný meziválečný architekt, odborník na zdravotnická zařízení a profesor brněnské VUT, a František Bäumelt, prvotřídní statik a konstruktér.

Celý areál byl definitivně dostavěn k 31. květnu 1962. Vystrkov je absurdním svědectvím pokrytectví pokřivené doby, výsledkem touhy po výjimečnosti tehdejších prominentních představitelů státu a jejich přání přiblížit se komfortu a stylu západního světa, ale zároveň kvalitní architekturou vytvořenou nespravedlivě odsouzenými a vězněnými špičkovými architekty a inženýry.

> Orlík-Vystrkov, vila č. 11 / vila V. Kouckého

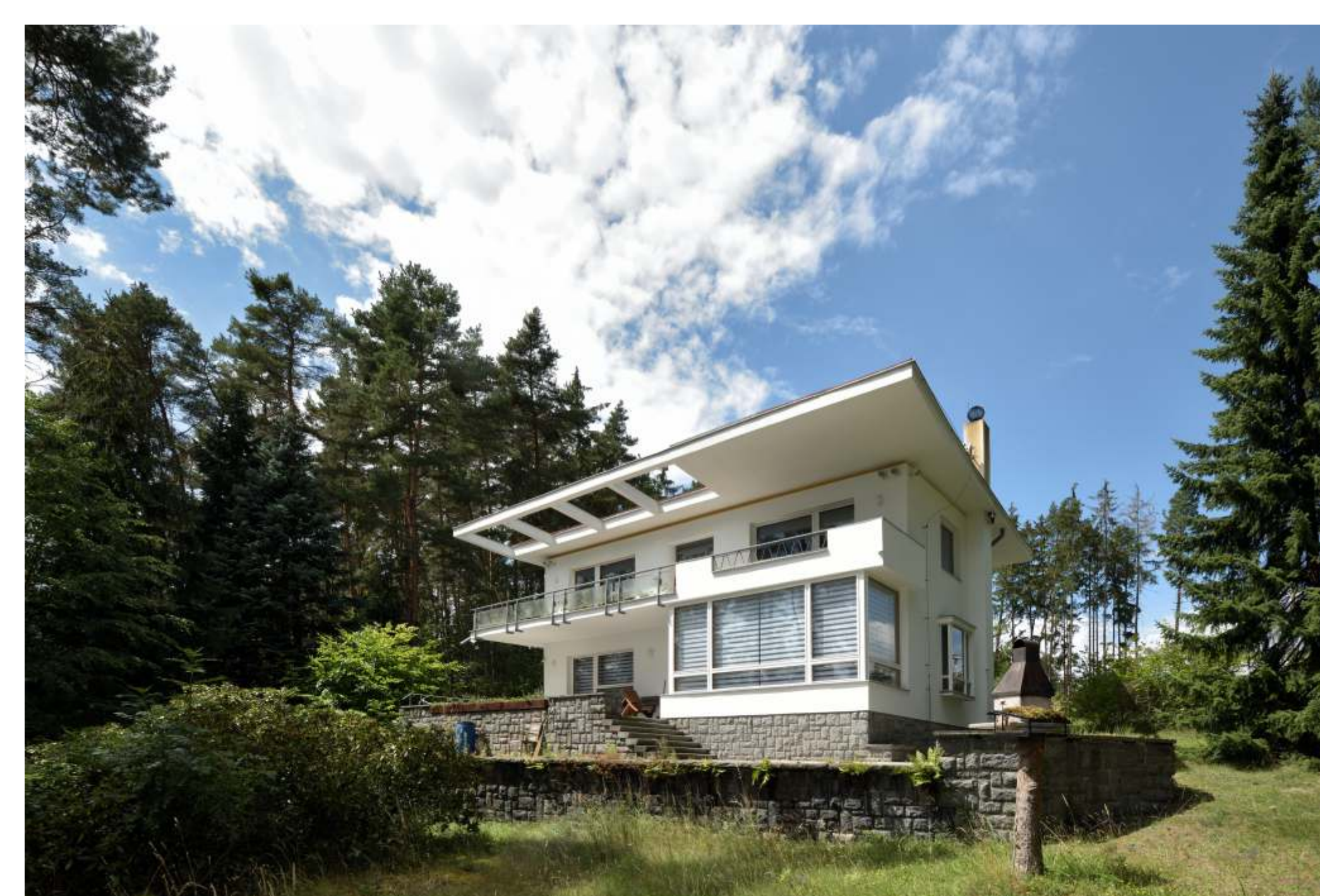
> Orlík-Vystrkov, sportovní klubovna

> Orlík-Vystrkov, bazén s pergolou a sprchami (všechna foto NPÚ, Roman Polášek)

Orlík-Vystrkov, vila č. 13 / vila A. Dubčeka

Orlík-Vystrkov, vila č. 4 / vila J. Hendrycha

Ostatní stavby

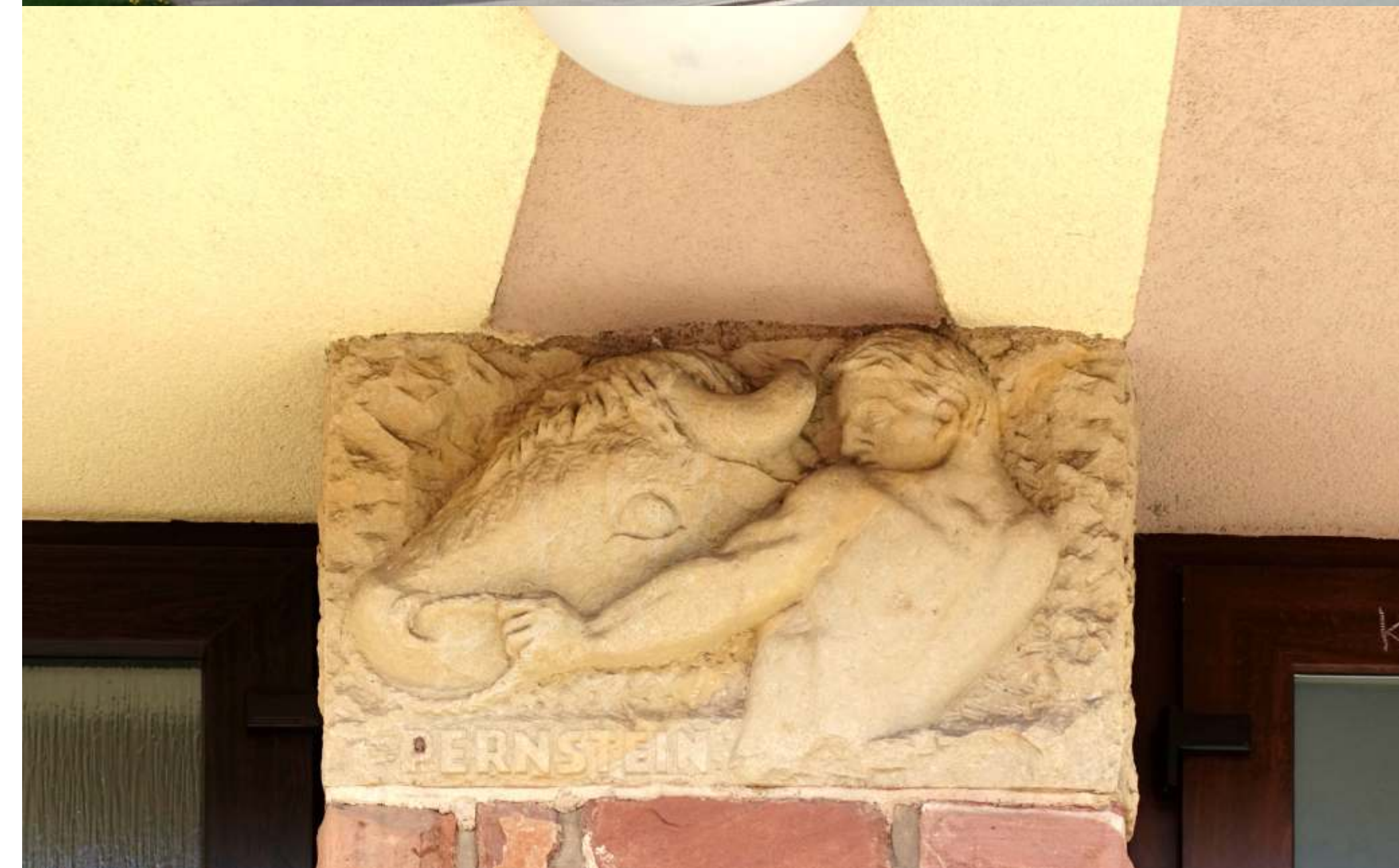
Domy pro zaměstnance Mautnerových textilních závodů, Náchod 1940-1941, Lev Krča

Živnobanka, která převzala roku 1928 textilní továrnu po Isidoru Mautnerovi, ji vedla i během okupace Československa, angažovala Lva Krču pro stavbu sedmi bytových domů a vily v dnešní ulici Wolkerově a Borské. Domy nebyly určeny pro dělníky, ale úředníkům a managementu továrny, která se po roce 1938 nebývale rozvíjela. V období nacistické okupace tu vznikla nová přádelna, tkalcovna, budova administrativního zázemí, expediční sklad i jídelna pro zaměstnance.

Bytové domy se svým pojetím hlásí k pozdnímu funkcionalismu. V klimaticky náročném území nemají ploché střechy, při pohledu z ulice to však není patrné. Důsledně jsou využívána pásová okna, vilový dům je částečně na sloupech. Přízemí je obloženo masivními kamennými bloky, vyšší patra mají břizolitovou omítku. Třípodlažní domy jsou vybaveny balkóny kryjícími vstupy do domů, čtyřpodlažní domy mají druhé a třetí podlaží tvořené arkýřem předstupujícím do uliční fronty a prolomené lodžie. Nejvyšší podlaží ustupuje zpět k uliční čáře a je vybaveno terasou. Nenápadným, avšak důležitým prvkem, jsou tematické figurální plastiky zdobící každou dvojici vchodů – zpracoval je sochař Jan Kavan.

*Domy pro zaměstnance
Mautnerových textilních závodů
(foto Martin Šolc, NPÚ)*

Ostatní stavby

Letní tábor Šárky Kabeláčové v Holasicích

1938 (?), Jaroslav Kincl, Lev Krča, Stanislav Tobek

Kromě velkých železobetonových staveb projektoval společný ateliér Kincl – Krča – Tobek také subtilnější objekty, včetně dřevostaveb. Příkladem může být zázemí letního tábora v malebném prostředí Moravského Krasu poblíž obce Holasice. Objekt je zasazen do svažitého terénu. Zděné přízemí s obkladem z lomového kamene původně tvořila krytá tělocvična, v patře tvořeném dřevostavbou bylo ubytovací zázemí. Stavba postrádá pásová okna, je tu však pro ateliér charakteristický balkón tvořící zastropení hlavního vstupu. Balkón je zároveň krytý převisem střechy. Dnes stavba nese stopy mnoha pozdějších zásahů.

Současný stav (Wikipedia)

Obchodní dům ve Vacově

1941 (?), Lev Krča

Dům s rezidenční a obchodní částí v centru jihočeské obce Vacov na první pohled zapůsobí oblým nárožím s rozměrnými pásovými okny. Nároží je arkýřem neseným dvěma sloupy a zastřešuje tak hlavní vstup do obchodních prostor. To je pro tvorbu Lva Krči charakteristické, nicméně zde má vylehčení přízemí ještě jeden účel – nezastavět boží muka v těsném sousedství domu. Objekt má odlišně řešeny funkční části, díky čemuž jsou snadno rozpoznatelné. Obchodní prostory v prvním a druhém patře vydělují hluboké římsy navazující na rizalit oblého vstupního průčelí na straně jedné a rizalit obytných prostor na straně druhé.

Výřez z pohlednice, 60. léta 20. století

< Současný stav (Wikipedia, foto Michal Klajban)

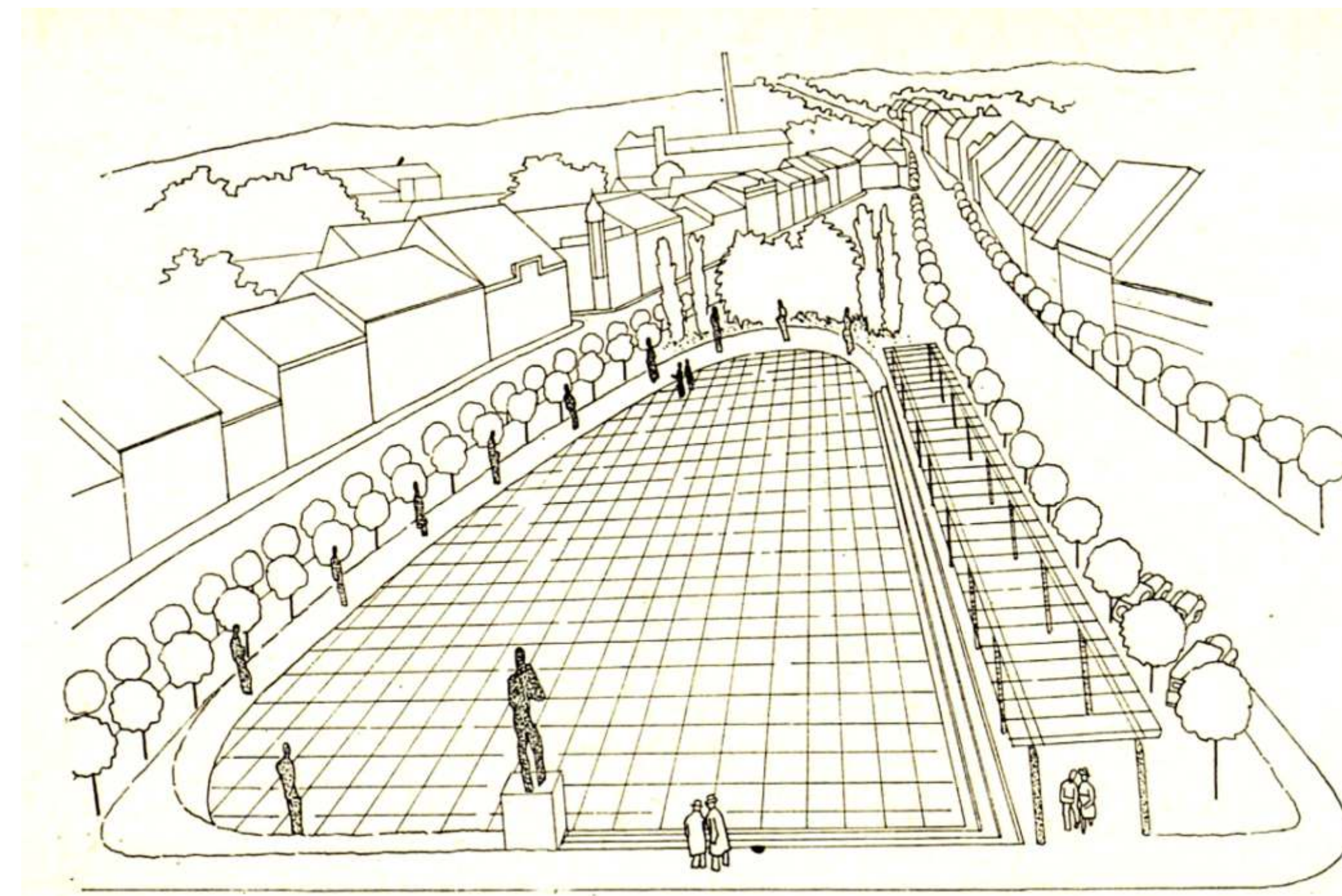

Nerealizované návrhy

Soutěžní návrh na úpravu náměstí v Hořicích (III. cena)

1943, Lev Krča

Soutěž na úpravy hořického náměstí byla motivována především dopravou. Stávající podoba náměstí, víceméně neměnná od středověku, zdaleka nevyhovovala narůstající dopravě. Lev Krča proto řešil dvouproudé silnice v krajích náměstí. Od veřejných prostor je oddělil zeleným pásem a rozdílnou úrovní terénu. Kromě zeleně je pro jeho řešení charakteristické také množství soch, vytvářející podle autorových vlastních slov galerie v přírodě. Nechybí ani pergola, lavičky, tržště či nádraží dálkových autobusů.

Situační plán náměstí v Hořicích
(reprofoto Architektura, 1942)

Hořice, pohled z věže kostela
(reprofoto Architektura, 1942)

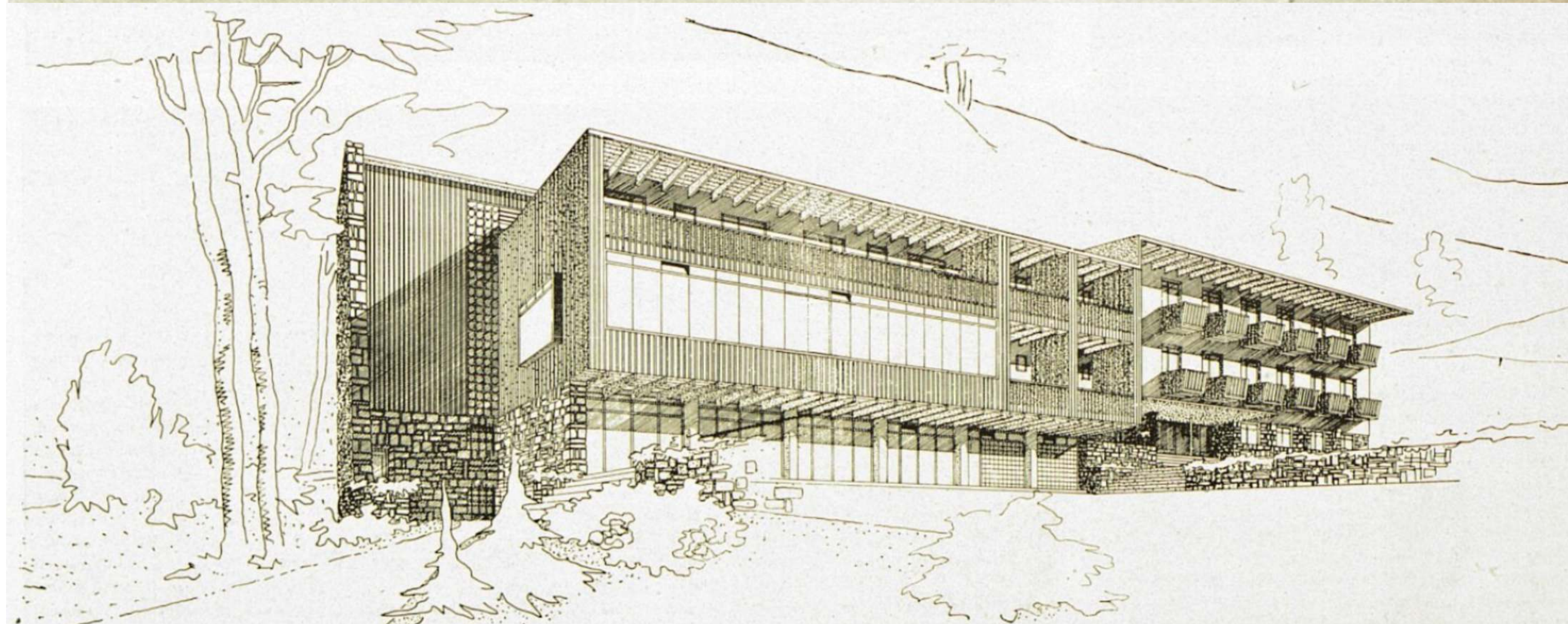
Další nerealizované návrhy

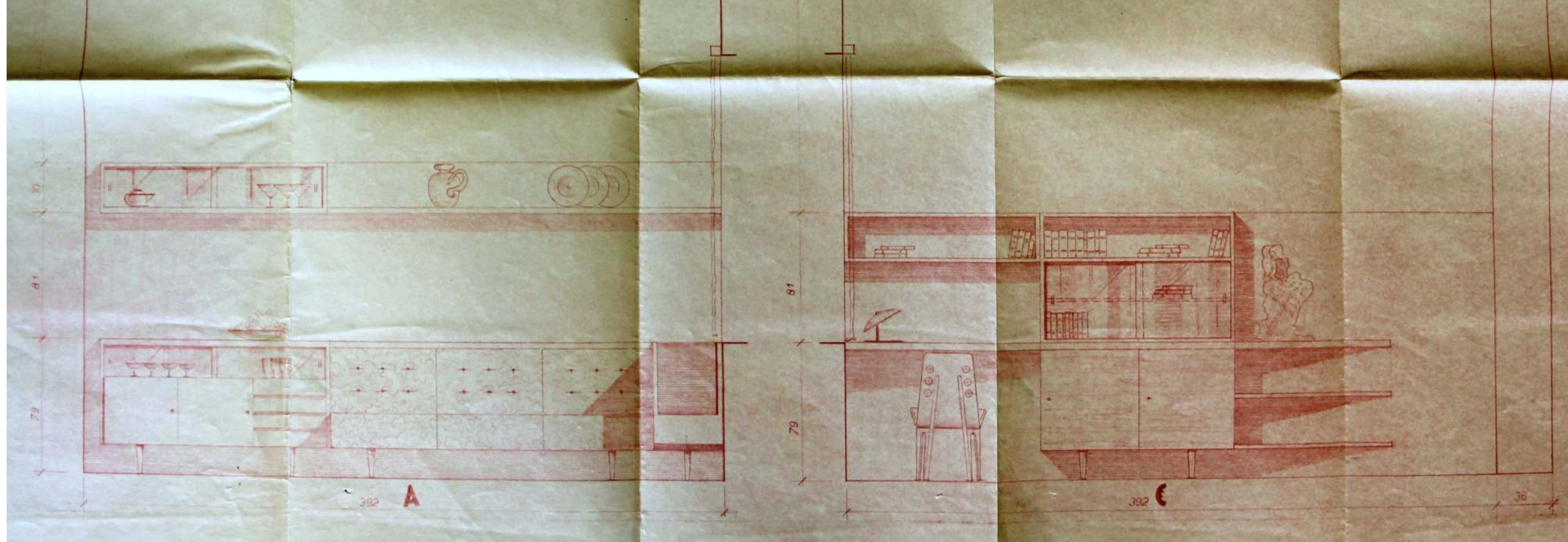
Architekt Kincl – Krča – Tobek se účastnil množství veřejných soutěží, v nichž zpravidla vyhrával některou z cen. Příkladem oceněných, ale nerealizovaných projektů může být sokolovna v Trnavě, v Praze na Vinohradech, Praze-Michli, v Liberci, v Třinci či v České Lípě. Z dalších projektů pak nebyl realizován návrh finančního ředitelství v Mukačevě nebo reálného gymnázia v Ružomberku. Z nerealizovaných samostatných projektů Lva Krči lze jmenovat projekt penzionu ve Studnicích, víkendové kolonie Sázava, zotavovny na Soláni nebo spořitelny ve Velké Bíteši.

> Lev Krča, návrh rodinného domu
(reprofoto Architektura ČSR,
1945-46)

> Lev Krča, ozdravovna na Soláni
(reprofoto Architektura ČSR,
1945-46)

Interiér bytu S. Holé (archiv Silvy Smutné)

Návrhy interiérů

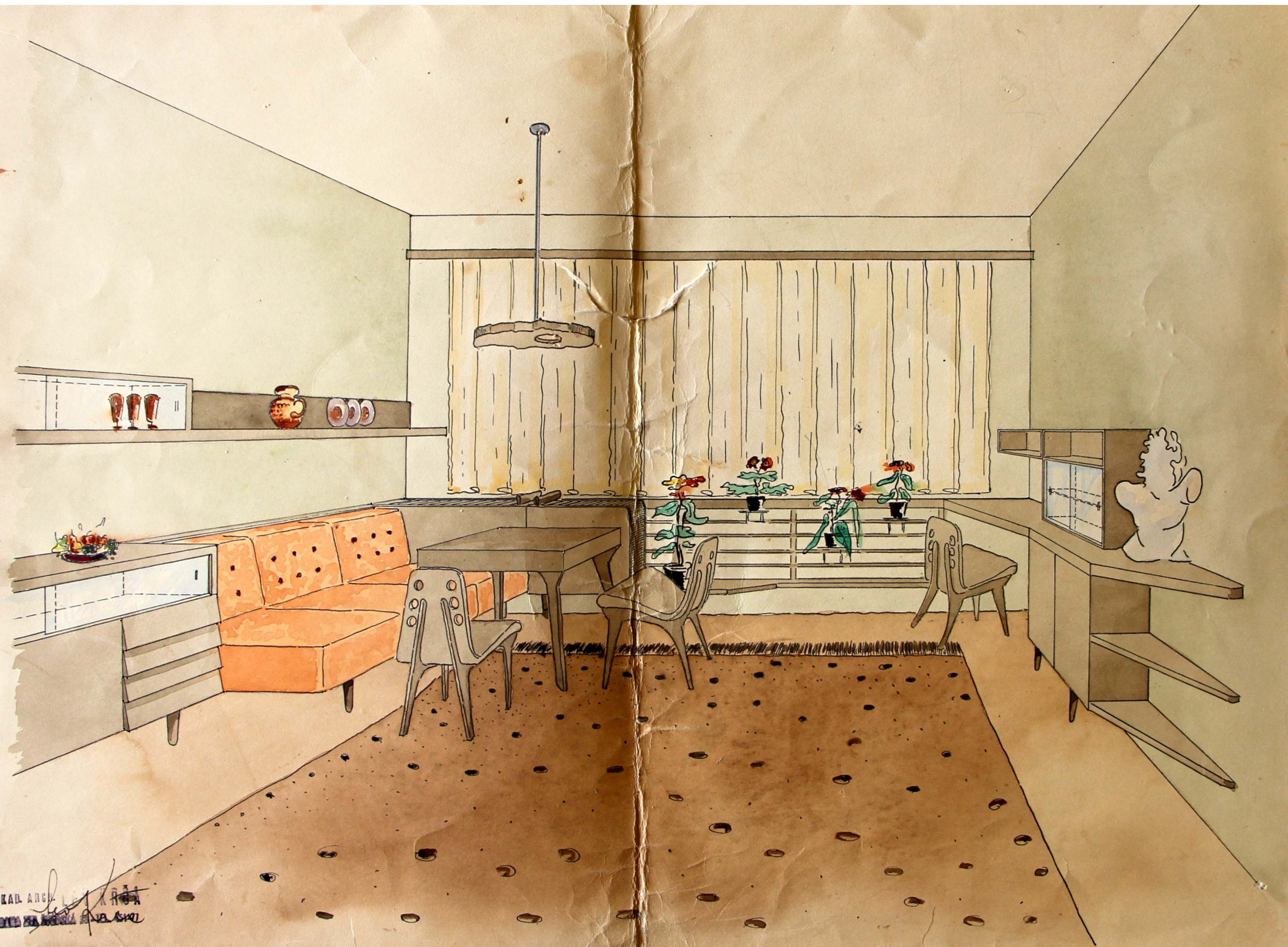
Podobně jako jiní architekti se i Lev Krča a Stanislav Tobek věnovali také návrhům interiérů. Těchto návrhů se však mnoho nedochovalo, minimum je rovněž fotografií. V případě letní vily Maxmiliána Závského v Dobřichovicích víme, že na interiéru spolupracovali s Hanou Kučerovou-Závskou, architektkou a dcerou majitele. Ta sama navrhovala nábytek pro Spojené umělecko-průmyslové závody.

Z pozůstalosti architekta Lva Krči známe návrh interiéru bytu paní S. Holé ve Velké Bíteši. Nepřekvapivě má nábytek mnoho společného s architekturou Krčových budov – kombinace rovných a zaoblených linií, poličky a stoly s trojúhelníkovým půdorysem, čistota, harmonie i důraz na maximum ergonomie.

Jídlna vily M. Závského s interiérem navrženým Hanou Kučerovou-Závskou (reprofoto Byt: Sborník Svazu čs. díla, 1934)

Interiér bytu S. Holé (archiv Silvy Smutné)

KAD. ARCH. LEV KRČA
1934